

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA PODIPLOMSKI ŠTUDIJ

**BIROKRATSKI STIL V SRBSKEM IN
SLOVENSKEM ČASOPISJU V ČASU
SOCIALIZMA**

MAGISTRSKO DELO

Jelena Budimirović

Mentorica: izr. prof. dr. Tanja Petrović

Nova Gorica, 2016

POVZETEK

Glavni namen birokratskega stila ni komunikativen, temveč ritualno-ideološki. Takšen stil služi kot sredstvo jezikovne manipulacije in birokratom zagotavlja monopol pri političnem odločanju. Birokratski stil je v srbsčini razcvet doživel v socializmu, v slovenščini pa se je razvijal pod vplivom srbsčine. V tej nalogi analiziramo jezik srbskega časopisa *Borba*, oziroma slovenskih časopisov *Ljudska pravica* in *Delo* v času socializma, in sicer skozi dve obdobji – obdobje začetka socialističnega sistema v Jugoslaviji (1944–1947) ter poznejše obdobje, v katerem je imel socializem v Jugoslaviji za seboj že več desetletij (1974–1979). Za jezik prvega obdobja so značilni enostavnost, ideološkost in čustvenost. Za stil drugega obdobja je opazna izjemno močna birokratiziranost novinarskega stila, in smo ga zato analizirali glede na klasifikacijo značilnosti birokratskega stila: nominalnost, splošnost, nedoločenost, eksplicitnost, evfemizmi, presežek besed, kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora. Analiza opisuje slovnična in leksična sredstva birokratizacije in razlaga njihove učinke v sociolingvističnem kontekstu.

Ključne besede: birokratski stil, socializem, *Borba*, *Ljudska pravica*, *Delo*, manipulacija

SUMMARY

THE BUREAUCRATIC STYLE IN THE SERBIAN AND SLOVENIAN NEWSPAPERS IN THE ERA OF SOCIALISM

The main purpose of bureaucratic style is not the one of communication, but of ritualistic ideology. This language serves as a means of linguistic manipulation and provides monopoly to bureaucrats in political decision-making. The bureaucratic style flourished in Serbian language during the Yugoslavian socialism, and in turn influenced the Slovenian bureaucratic style of the time. This paper discusses the language of the Serbian newspaper *Borba* and Slovenian newspapers *Ljudska pravica* and *Delo*, active during the socialist era. We shall cover two distinct periods – the early socialist period in Yugoslavia (1944–1947) and the late period (1974–1979), occurring after decades of uninterrupted socialist regime. The language of the early period is simplistic, ideological and emotive. The journalistic style of the late period, however, is highly bureaucratic, which is the reason we analyse it by the characteristics of bureaucratic style: nominalisation, generalisation, ambiguity, explicitness, euphemisms, excess of words, quasi-scientificness and frequent usage of foreign loan terms. This analysis depicts the grammatical and lexical tools of bureaucratic language and interprets their effects in the social-linguistic context.

Keywords: bureaucratic style, socialism, *Borba*, *Ljudska pravica*, *Delo*, manipulation

Kazalo

Uvod: Pojem in začetki birokratskega stila	6
Cilj, material in metoda analize	13
Jezik <i>Borbe</i> in <i>Ljudske pravice</i> iz obdobja	15
1944–1947	15
1. Enostavnost.....	17
2. Ideološkost.....	21
3. Čustvenost	25
Jezik <i>Borbe</i> in <i>Dela</i> iz obdobja 1974–1979.....	28
1. Nominalnost.....	29
1.1. Nominalizacija in dekompozicija povedka	29
1.2. Izrazi v <i>cilju</i> , <i>priti do</i> , <i>biti prisotno</i>	32
1.3. Kopičenje rodilnikov.....	33
1.4. Neimenovanje agensa.....	36
1.5. Predložnosklonske zveze namesto pridevnikov in prislovov .	37
2. Splošnost.....	38
2.1. Kategorizacija pojmov na ravni višji od osnovne	38
2.2. Delitev pojavov v dve skupini: ugodno/pozitivno – neugodno/negativno	40
2.3. Eksplicitna kategorizacija pojmov na višji ravni	41
2.3.1. Samostalniki <i>dejavnost</i> , <i>področje</i> , <i>center</i> , <i>organizacija</i> ...	44
2.3.2. Samostalniki s posebno konotacijo	45

3. Nedoločenost	48
3.1. Leksična sredstva	48
3.2. Slovnična sredstva.....	51
3.3. Izogibanje obveščanja o doseganju cilja	56
3.3.1 Leksična sredstva	56
3.3.2. Slovnična sredstva.....	60
3.4. Precenjevanje lastnih zaslug ali prizadevanj.....	63
4. Eksplicitnost	65
4.1. Odvečnost	65
4.2. Ločevanje enega dejanja na dve.....	66
5. Evfemizmi.....	68
5.1. Posredno poimenovanje neprijetnih pojavov.....	68
5.2. Pogojniki	72
5.3. Uporaba tujk	72
6. Presežek besed.....	74
6.1. Zamenjava besede z njeno večbesedno sopomenko.....	74
6.2. <i>In</i> -skupine	75
7. Kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora	78
7.1. Trpnik.....	78
7.2. Uporaba prevzetih besed in strokovne terminologije	80
Sklep.....	83
Literatura	85

*Z govorom se dogaja to, kar se je že
zgodilo drugod,
tudi v našem duhu.
(Milovan Danojlić)*

Uvod:

Pojem in začetki birokratskega stila

Tema te naloge je vpliv birokratskega stila na novinarski stil v srbskem (*Borba*) in slovenskih (*Ljudska pravica, Delo*) komunističnih glasilih v Socialistični Federativni Republiki Jugoslaviji. Jezik teh časopisov bomo primerjali skozi dve podobdobji, namreč skozi obdobje začetka (1944–1947) in konca (1974–1979) socialističnega obdobja. V tem poglavju bomo definirali birokratski stil, potem pa bomo razložili njegov nastanek v srbskem okolju – najprej v administrativnih besedilih, nato pa njegovo razširitev v jezik medijev, zlasti njegov vpliv na novinarski stil. Zatem bomo pojasnili, kako se je, pod vplivom srbsčine, birokratski stil preselil tudi v slovenščino in slovenske medije. V naslednjem poglavju pa bomo predstavili material, ki ga bomo analizirali, metodo analize ter njen cilj.

Birokratski stil lahko definiramo kot posebno funkcijsko zvrst, pri kateri se različna slovnična in leksična sredstva, ki imajo v drugih zvrsteh svojo komunikacijsko in praktično upravičeno funkcijo, uporabljajo z namenom prikrivanja ali spreminjanja informacij ter manipulacije z občinstvom. O pojmu, značilnostih in izvoru birokratskega stila so jezikoslovci veliko pisali in govorili. Kot bistveno značilnost tega stila, ki v mnogočem določa njegovo naravo in lastnosti, lahko izločimo dejstvo, da njegov namen ni komunikativen, temveč ritualno–ideološki (Klajn 1991: 165). Jezikoslovci, ki se s to temo ukvarjajo, so opazili, da jezik birokracije služi samo kot pokazatelj skupinske, ideološke pripadnosti govorca (Ivas 1984), oziroma njegove pripadnosti družbi posvečenih (Timotijević 1982: 91), da je mimikrija, saj z njegovo pomočjo govorec »prikrija osebno stališče, se izogiba opredelitvi« (Trnavčević 1982: 127), ter da je »sredstvo za skrivanje resnice in zapeljevanje naivnih« (Simić 1996: 203). »Tako se ob uporabi jezika, ki je navidez razumljiv za vse, z uporabo določenih pomenskih premikov iz komunikacije izključuje del morebitnega avditorija, medtem ko se posvečeni med seboj zelo dobro razumejo« (Bugarski 1994: 34). Milovan Danojlić opaža, da je birokratski stil »grd in nerazumljiv, poln nasilniških obratov in divjih

nelogičnosti, *ni pa ga mogoče popraviti*. Le takšen je funkcionalen. Njegovi uporabniki nimajo izbire: lažno mislijo, narobe delajo, tako tudi govorijo« (Danojlić 1982: 253).

Takšen jezik pogosto prikriva trivialno ali zmedeno razmišljanje in kar je še hujše – je potencialno sredstvo manipulacije z ljudmi. »Verbalna inflacija prepogosto služi kot dimna zavesa, ki prikriva odsotnost dejanske aktivnosti in resničnega angažiranja, spodbuja nedelo in karierizem ter služi kot močno obzidje v obrambi privilegijev« (Bugarski 1986: 81–82). Ratković ocenjuje, da namen tega jezika niso razglašeni cilji, ampak govorec (1988: 238), ter da ima zaradi tega politično sporočilo »na površju eno vsebino – družbeno legalizirano, v globini pa drugo, nasprotno tisti površinski« (1988: 221). Posledici takšnega jezika sta »značilna odtujenost in pasivizacija naslovnikov« (Herman, B. idr. 1983: 25). Politik sporočilo namenoma oblikuje tako, da bi bilo težko razumljivo, s čimer »iz politične komunikacije izključuje širše sloje prebivalstva, kar mu zagotavlja monopol v političnem odločanju« (Ratković 1988: 241). »Tako se izrazna stran jezika trga od pomenoslovne: človek bere in posluša, vidi in sliši pa ali nič ali pa le meglo, ali pa tisto, kar se je v njegovo zavest prikradlo po načelu nasprotnosti iz preostalega dela sporočevalne verige« (Toporišič 1981: 196–197). V *Slovenski slovnici* Toporišič omenja soroden izraz – »poslovni jezik«, oz. jezik gospodarske in politične uprave, ki sodi med strokovne jezike. Ta jezik je »neredko nejasen in brez potrebe preveč zapleten, tako da včasih otežuje razumevanje. Značilnost pisnega praktičnostrokovnega jezika je neintimnost, dostikrat tudi pretirana raba trpnika in neglagolsko izražanje« (2004: 29). Po mnenju Franceta Forstneriča vzrok za takšno hermetičnost birokratskega stila leži v tem, da se družbenopolitični organ čuti trden v svojem položaju in moči, saj se mu ni treba »bojevati za volilca« in biti odgovoren do svojih naslovnikov (1985: 56). Zato je lahko »samozadosten« in »birokratsko skrivnosten«.

Tako dobimo jezik, ki je po mnenju številnih avtorjev odtujen, umeten, jezik mutcev (Vitošević 1982: 23), nerazumljiv in uspavalen, jezik, v katerem »besede pomenijo karkoli si želiš oziroma ne pomenijo nič« (Timotijević 1982: 91); to je »umeten, brezizrazen, do skrajnosti umorjen jezik« (Klajn 1991: 172); sestavljen je iz okamenelih, brezbarvnih, izrabljenih pomenskih zvez in jezikovnih šablon (Vuković 1997).

Po mnenju Duške Klikovac (2001: 86–87), ima birokratski stil v srbskem jeziku korenine že v obrenovičevskih in avstroogrskih pisarnah, svoj razcvet pa je doživel po drugi svetovni vojni kot jezik politične birokracije v okoliščinah enostrankarskega sistema. Je posledica globoke birokratizacije družbe, izpeljane pod okriljem samoupravljanja. Posebej sta ga spodbudila Ustava iz leta 1974 in Zakon o združenem delu iz leta 1976, čemur je sledila »normativizacija vseh področij življenja, razrast administracije in poplava različnih zakonskih aktov, ki jih je bilo le do leta 1980 napisanih več kot milijon in pol« (*ibidem*). Zakon o združenem delu ni bil le zakonska podlaga za birokratizacijo družbe, temveč tudi prototip birokratskega stila: njegovi prvi trije stavki so sestavljeni iz 145 besed, ki izražajo smisel, ki ga je mogoče izraziti v samo 14 besedah. Ivan Klajn (1991: 172) navaja, da je po tem zakonu *zemljoradnik postal individualni poljoprivredni proizvođač, zanatlija – radni čovek koji obavlja delatnost ličnim radom sredstvima rada u svojini građana, in rukovodilac – radnik koji radi na poslovima odnosno radnim zadacima na kojima ima posebna ovlašćenja i odgovornosti*. Janko Moder v *Jezikovnem razsodišču* (1984: 262) navaja raziskavo, po kateri »bi to naše temeljno in programsko besedilo lahko uporabljali, pa čeprav bi imelo desetkrat manj besed. To pa pomeni, da bi ga lahko natisnili na le 30 straneh naše domnevne brošure, ne pa na 300 straneh, kakor so ga v resnici«. Tako je nastal zakon, ki ga povprečen človek ni mogel razumeti, čeprav bi njegov jezik »moral biti ravno izraz in volja nas samih, če naj bo samoupravljanje res naslonjeno na ljudi, na ljudstvo« (*ibidem*, 263).

Vpliv teh zakonskih besedil pa seveda »nujno prehaja v vse govore, na vse forume, na vsa posvetovanja, v vse časopise, liste in revije, v radio in na televizijo« (Moder 1984: 264). Tako postaja jezik medijev od začetka socialističnega obdobja do njegovega konca vse bolj zbirokratiziran.¹ Kot razlog za takšen vpliv birokratskega stila na jezik medijev Janez Dular navaja dejstvo, da »novinarji včasih pišejo bolj po 'uradni dolžnosti' kot pa iz osebne zavzetosti; radi ostajajo preveč 'zvesti' in 'objektivni', tako da se ne potrudijo niti za

¹ Šele od začetka devetdesetih let politika in mediji izgubljajo vlogo glavnega oporišča birokratskega jezika, Ratković (1988: 245) pa opaža, da politični jezik »postaja nekoliko enostavnejši in bolj razumljiv«. Od takrat se ta jezik v precej blažji obliki seli v ekonomijo, čeprav še naprej vztraja v masovnih medijih in drugih sferah uporabe jezika.

jasnejšo, širšemu krogu povprečno izobraženih bralcev oziroma poslušalcev razumljivo in svežo besedno predstavitev vsebine raznih strokovnih sestankov ali sej družbeno-političnih teles« (Dular 1974a: 43). Poleg tega novinarji pri sporočanju pogosto niso upoštevali izobrazbene ravni svojega občinstva oziroma dejstva, da pišejo za najširši krog ljudi in da so zato zlorabe mogoče (Dular 1985: 7). Uradovalnih in političnih besedil novinarji niso prilagajali svojim bralcem oziroma besedil niso »prevajali« iz jezika stroke v jezik, ki ga bralci lahko razumejo, temveč so jih v celoti ali odlomkih tiskali v časopisih (*ibidem*). Jak Koprivc (1985: 27–29) opozarja, »da bi bilo usodno, ne samo za novinarje in jezikoslovce, če se ne bi zavedali velike nevarnosti birokratiziranja na jezikovnem področju, nerazumljivega, zapletenega, dolgoveznega, praznega novinarskega poročanja. ... Novinarski stil sporočanja mora biti novinarski stil, ne stil uradnih dokumentov. Vsa poročila s katerega koli področja pa morajo biti (še zlasti v naših razmerah) razumljiva, jasna. Sklicevanje na zapletenost strokovnega jezika ali na latovščino ni in ne more biti opravičilo za slab novinarski izraz. ... Zato je vsaka 'zavita', nerazumljiva ali netočna informacija nevarna oblika zlorabljanja samoupravljanja in manipuliranja s samoupravljalci, pa tudi metoda prikrivanja odgovornosti«. En od razlogov za bolj ali manj neposredno transmisijo političnega jezika v medije je tudi avtocenzura novinarjev, oziroma njihov strah pred »telefoni od zgoraj« (Flis 1985: 70).

V tej nalogi se bomo ukvarjali prav s tem vplivom birokratskega stil na novinarski (publicistični) stil, oziroma bomo analizirali prvine birokratskega stila v komunističnih glasilih iz obdobja socializma.²

Birokratski stil v Jugoslaviji je preko jezika medijev potem prodril tudi v druge oblike javnega in ne-javnega jezika. V osemdesetih letih Bugarski opaža, da birokratizacija »predstavlja danes največji problem našega javnega jezika, poleg tega pa so posledice tudi izven sfer uradne rabe jezikovnih sredstev« (1986: 78–79); da se je t.i. »konferencijski žargon« razširil iz administracije in politike tudi v javno informiranje, gospodarstvo, šolstvo,

² »Publicistična zvrst jezika je tista, ki se uporablja v časopisju v uvodnikih in komentarjih k znamenitim političnim, gospodarskim in kulturnim dogodkom, v novicah, poročilih, reportažah in podobnem« (Toporišič 2004: 30). Birokratski stil obstaja tudi neodvisno od novinarskega stila – v administrativnih in pravnih besedilih, v jeziku politikov itd.

zakonodajna in druga področja družbenega življenja ter vstopil celo v zasebni govor« (1986: 80). Danojlić navaja, da je »jezik katastrskega urada, agrotehnikе, politike, časopisja« prodrl celo v ljudski govor (1979: 16), medtem ko Škiljan opozarja, da je prodor jezika politike v sredstva množičnega sporazumevanja in v izobraževanje izzval »splošno obubožanje komunikacijskih sposobnosti govorcev pri nas« (1987: 170).

Tako kot se birokratski stil širi v okviru enega jezika in družbe ter vpliva na različne sfere življenja in dejavnosti, lahko tudi vpliva na druge jezike, oziroma na njihovo birokratizacijo. Po mnenju uglednih slovenskih jezikoslovcev je birokratski stil v slovenščino prišel pod vplivom srbščine oziroma srbohrvaščine.³ Kot bomo bolj podrobno razložili v naslednjem poglavju, ni bilo na začetku socialističnega obdobja v Jugoslaviji (druga polovica 40-ih let) zaradi pozitivne politične situacije nobene potrebe po birokratizaciji jezika, zato te teme v lingvističnem diskurzu tega obdobja ni. O tem pričajo tudi leta izdaj knjig in člankov citiranih v tem poglavju (gre za citate iz 70-ih, 80-ih in 90-ih let prejšnjega stoletja). Ta vpliv pa je zelo opazen v zadnjih desetletjih trajanja skupne države, ko je zaradi politične in gospodarske krize prišlo do močne birokratizacije srbščine, pod njenim vplivom pa tudi slovenščine. Prav zaradi tega v tem obdobju pride do velikega zanimanja jezikoslovcev za to vprašanje in je zato večina del na temo birokratskega stila, oziroma vpliva srbščine na slovenščino, nastala prav v tem obdobju. V *Teoretičnih izhodiščih* zbornika besedil s posvetovanja, ki so ga priredili leta 1983 v Škofji Loki – povod za katerega je bila zaskrbljenost jezikoslovcev in novinarjev zaradi razsežnosti birokratizacije slovenskega jezika in nevarnih posledic, ki jih ta ima – Janez Dular navaja, da ima samoupravno urejanje zadev večinoma obliko jezikovnega sporazumevanja ter da je zato »po svoje nerazumljivo, da smo v tridesetih letih prizadevanja za samoupravni razvoj dopustili, da se je jezik, ki ga samoupravna družba oziroma njeni organi in predstavniki uporabljajo, zelo zapletel in da velikokrat resno ovira sporazumevanje, predvsem pa otežuje nadzorstvo in demokratično sodelovanje širše javnosti pri oblikovanju in uresničevanju pomembnih političnih, gospodarskih in drugih sklepov v družbenopolitičnih in samoupravnih skupnostih ter organizacijah« (Dular 1985: 7).

³ Herman, B. idr. 1983: 25; Dular 1974b: 68; Toporišič 1991: 155–209; Dular, Fras 1983: 86.

Po Ustavi SFR Jugoslavije so bili namreč jeziki narodov (srbohrvaščina, slovenščina in makedonščina) popolnoma enakopravni na vsem ozemlju Jugoslavije, Toporišič pa je opazil, da je bila »v praksi ta enakopravnost zmeraj omejena« (1991: 155). V svojem članku *Enakopravnost slovenščine v Jugoslaviji kot teorija in praksa* (1991: 155–161) Toporišič navaja področja, v katerih slovenščina ni (popolnoma) enakopravna s srbohrvaščino. To je v prvi vrsti Jugoslovanska ljudska armada, v kateri je po zakonu edini učni in poveljevalni jezik srbohrvaščina, obvezni vojaški rok pa so vsi mladi moški služili od enega do treh let.⁴ Potem je tu Zvezna skupščina, kjer enakopravnost jezikov ni bila uveljavljena, čeprav so bili ustvarjeni tehnični pogoji za sprotno prevajanje v vse jugoslovanske jezike. Na tretjem mestu Toporišič navaja jezik uradnih zveznih glasil (*Borba, Mladost*, ipd.), ki so izhajala samo v srbohrvaščini, čeprav so bila namenjena bralcem iz vse Jugoslavije (celo članki slovenskih dopisnikov so se prevajali v osrednji državni jezik). Navsezadnje so se slovenski otroci v šolah učili srbohrvaščino, otroci izven Slovenije pa se niso učili slovenščine.

Oblika neenakopravnosti, ki nas na tem mestu najbolj zanima, je neenakopravnost glede pisanja zakonodajnih aktov, saj se je prav v njih razvijal birokratski stil. Slovenski politični jezik je »zelo dolgo nastajal ob prevajanju, sprva iz latinščine in nemščine, pozneje iz srbohrvaščine« (Herman, B. idr. 1983: 25). V tem članku avtorji tudi navajajo, da je »od NOB sem enakopravnost nacionalnih jezikov zagotovljena, toda jezik političnega življenja v zveznem glavnem mestu, v katerem so pretežno formulirani tudi zvezni dokumenti, je vplival tudi na slovensko jezikovno prakso v političnem življenju« (*ibidem*, 28). Ustava iz leta 1974 in Zakon o združenem delu nista bila napisana v slovenskem jeziku, ampak sta iz srbohrvaščine prevedena v slovenščino, kar je bilo »zoper načela ustave SFRJ, ki zagotavlja jezikom narodov in narodnosti pravice prvih jezikov« (*ibidem*, 30)⁵. Tudi Dular omenja, da »uradovno slovenščino ... odrivajo drugi jeziki, posebno srbohrvaščina in angleščina« (1974b: 68). V slovenskem jezikoslovju se srečamo tudi s terminom »uradovni jezik«. Čeprav je ta termin bolj enakovreden terminu »administrativni stil« (v. Mladenov 1980: 15–

⁴ O tej težavi veliko piše Velimir Gjurin v svoji knjigi *Slovenščina zdaj!* Ljubljana: Art agencija, 1991.

⁵ Ostali državni dokumenti so obstajali v glavnem samo v srbohrvaščini (Toporišič 1991: 156), slovenska republiška zakonodaja pa je seveda nastajala v slovenščini.

21), med slovenskimi jezikoslovci tudi za ta stil lahko najdemo primere kritike. Dular navaja, da »v njem srečujemo slovnične napake vseh vrst, od pravopisnih do skladenjskih«, kot tudi »besedje iz srbohrvaškega uradnega jezika (npr. *zaključiti pogodbo, zahvaljujoč, izdobaviti, komad, glasom odredbe*)« (1974b: 68).

Tudi jezik slovenskega novinarstva je bil pod vplivom srbskega, saj so novinarji pogosto prevajali novice iz srbsčine. »Tesni stiki med jugoslovanskimi republikami, precej enostranska odvisnost slovenskih množičnih občil od prevajanja iz Tanjuga, odprtost naših državnih meja in splošna povezanost današnjega sveta so na široko odprli vrata neslovenskim jezikovnim vplivom, predvsem srbohrvaškemu in angloameriškem« (Dular, Fras 1983: 86). Tudi Toporišič opaža, da je v času socializma jezik, »ki najbolj pritiska na slovenskega, srbohrvaški. Zlasti naše novinarstvo tvori v veliki meri neprvotna besedila, saj veliko prevaja, prilagaja že formulirano. V glavnem se prevajajo tudi naši politični in gospodarski koncepti, saj večinoma nastajajo na srbohrvaškem območju v srbohrvaškem jeziku« (članek »*Samoupravna*« slovenščina v: Toporišič 1991: 191–209).

Cilj, material in metoda analize

Cilj te naloge je analiza prisotnosti in značilnosti birokratskega stila v času enostrankarskega sistema ter odkrivanje motivacije za izbiro prav tega diskurza. Odločili smo se za primerjalno sociolingvistično analizo srbskega in slovenskega časopisja v tem času, saj menimo, da bodo njeni rezultati zanimiv pokazatelj družbeno-političnega stanja v Srbiji in Sloveniji v času socializma. Poleg tega bi takšna analiza lahko bila manjši prispevek k seznamu študij, ki se ukvarjajo s primerjalnim preučevanjem srbščine in slovenščine, ki jih pa v dosedanjem primerjalem jezikoslovju ni prav veliko (Đukanović, Kovačević 2010). Srbsko in slovensko časopisje bomo analizirali glede na povedano v prejšnjem poglavju – torej, da se je birokratski stil na področju Jugoslavije v obdobju socializma najprej oblikoval v srbščini, ki je potem vplivala tudi na slovenščino.⁶

Kot ustrezen material za takšno analizo smo za srbski jezik izbrali dnevni časopis *Borba*⁷, in sicer zato, ker je bil to organ Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, ki je služil kot medijsko sredstvo Komunistične partije Jugoslavije (oziroma po petdesetih letih Zveze komunistov Jugoslavije), katere predsednik je bil obenem dosmrtno izvoljeni predsednik Jugoslavije Josip Broz Tito. Za slovenščino smo analizirali časopisa *Ljudska pravica*⁸, takratno glasilo komunistične partije v Sloveniji ter *Delo*⁹, ki je nastalo leta 1959. Analizirani so članki z družbenopolitično tematiko.

⁶ V tej nalogi se ne bomo ukvarjali z vplivom srbščine na slovenščino nasploh, saj bi bila ta tema preobširna. Za potrebe te analize se bomo omejili na birokratski način izražanja (in razmišljanja) v srbskem jeziku ter njegov vpliv na slovenski jezik.

⁷ Kot smo lahko zvedeli iz samega dnevnega časopisa, je prva številka *Borbe*, takrat organa Komunistične partije Jugoslavije, izšla v Zagrebu 19. februarja leta 1922. Sedem let kasneje, 13. januarja 1929, so izhajanje *Borbe* prepovedali, člani redakcije pa so bili obsojeni na prestajanje zaporne kazni. Med vojno je *Borba* ponovno začela izhajati, in sicer v Užicu in Driniću. Od 15. novembra 1944 je *Borba* izhajala v osvobojenem Beogradu, od 22. marca 1948 pa tudi v Zagrebu. Od 9. junija 1954 je bila *Borba* organ Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije (prim. npr. številko z dne 31. marca 1977, str. 1, zaglavje).

⁸ *Ljudska pravica* je glasilo Komunistične partije Slovenije, ki je izhajalo od l. 1934 do l. 1959 (z začasnim premorom med letoma 1940 in 1942). V času okupacije je izšlo 16 števil v več izdajah (osrednja, gorenjska, ljubljanska, primorska, štajerska in koroška). Po koncu vojne je izhajala dnevno do leta 1959. (*Enciklopedija Slovenije*, zv. 6, str. 261-262).

Med analizo smo opazili, da jezik časopisov *Borba* in *Ljudska pravica* v petem desetletju prejšnjega stoletja ni bil skoraj nič birokratiziran, kar je tudi popolnoma razumljivo glede na to, da sistem, ki se uspešno bori, oziroma zmaguje v vojni proti okupatorju, nima nobene motivacije, da bi mehanizme birokratskega stila vgrajeval v jezik medijev. Po drugi strani pa ima sistem, ki več desetletij upravlja z državo ter se sooča s praktičnimi, gospodarsko-ekonomskimi in političnimi problemi, veliko razlogov, da se zateka h koristim uporabe birokratskega stila, o katerih bomo več povedali med samo analizo.

Iz teh razlogov smo material za potrebe te naloge pridobivali z zbiranjem besedil iz zadnjih vojnih in prvih povojnih let časopisov *Borba* in *Ljudska pravica*, torej iz obdobja od novembra 1944 do decembra 1947 ter iz obdobja od l. 1974 do l. 1979 časopisov *Borba* in *Delo*. Izbira drugega obdobja za zbiranje gradiva je motivirana z že omenjeno trditvijo, da sta razvoj birokratskega stila posebej spodbudila Ustava iz leta 1974 ter Zakon o združenem delu iz leta 1976, zaradi česar menimo, da je to obdobje najbolj reprezentativno in zanimivo za potrebe te naloge. Poleg tega je 30 let dovolj dolgo obdobje, da lahko v jeziku evidentiramo morebitne spremembe. Na podlagi primerjave stilov teh dveh obdobji bomo prišli do sklepov o razlogih za uporabo birokratskega stila, kot tudi o njegovih značilnostih.

Glede na to, da je za prvo obdobje, s katerim se tu ukvarjamo v največji meri značilen nebirokratiziran jezik (kar se bo pokazalo tudi v navedenih primerih), bomo v nekaj točkah našteali njegove glavne značilnosti. Jezik drugega obdobja (od leta 1974 do leta 1979), pa bomo analizirali po klasifikaciji lastnosti birokratskega stila, ki jo je sestavila Duška Klikovac (2001: 87). Dejstvi, da sta slovenščina in srbsščina sorodna jezika ter da se je slovenski birokratski stil razvijal pod vplivom srbskega, nam omogočata, da klasifikacijo, ki je sicer nastala na podlagi raziskav srbskega jezika, uporabimo tudi pri analizi jezika slovenskega *Dela*.

⁹ *Delo* je dnevno-informativni časnik, ki je začel izhajati 1. maja 1959. Nastalo je po združitvi *Ljudske pravice* (ki jo je ustanovila KPS) in *Slovenskega poročevalca* (ki ga je ustanovila Osvobodilna fronta slovenskega naroda). Do leta 1974 je izhajal vsak dan, nato pa do 17. septembra 1995, ko je začela izhajati nedeljska izdaja *Nedelo*, šestkrat na teden. (*Enciklopedija Slovenije*, zv. 2, str. 215).

Jezik *Borbe* in *Ljudske pravice* iz obdobja

1944–1947

Kot smo omenili že prej, jezik tega obdobja, za razliko od poznejših, ne kaže izrazitejših značilnosti birokratiziranosti. To dejstvo ne preseneča, če vzamemo v poštev politično situacijo tega obdobja – druga svetovna vojna se izteka, Ljudska osvobodilna vojska je na zmagovalni strani in po še nekaj uspešnih osvobodilnih bojih partizanov proti okupatorju ter končnem izgonu sovražnikov, se v Jugoslaviji maja 1945 končno končuje vojna. Tukaj je treba omeniti dejstvo, da je večina urednikov komunističnih časopisov iz prvega povojnega obdobja (omenimo samo Edvarda Kardelja ter Milovana Đilasa) vzniknila prav v Ljudski osvobodilni vojski, ter da so njihove vojne izkušnje in močne socialistične ideje v veliki meri sooblikovale jezik časopisov, s katerima se v tem poglavju ukvarjamo.

Na začetku leta 1944 je pod pritiskom Zaveznikov formirana Prehodna vlada (sporazum Tito–Šubašić), sestavljena iz predstavnikov AVNOJ-a in predvojnih ministrov jugoslovanske Kraljevske vlade. Po neizogibnem padcu te Vlade so 11. novembra 1945 organizirane prve (in v Titovi Jugoslaviji edine) večstrankarske volitve, na katerih je absolutno zmago odnesla lista Ljudske fronte (96% glasov).

Po vojni pride do ustanavljanja Federativne ljudske republike Jugoslavije in ljudstvo kolektivno dela na vsesplošni obnovi, ki jo izvaja veliko število prostovoljcev iz vse države. Do leta 1948 je končana triletna obnova države, v okviru katere je, poleg obnove poškodovanih prog, zgrajenih še 1000 km novih prog, obseg industrijske proizvodnje naraste za 121 % v primerjavi s predvojnimi obdobjem, celo 32 % nacionalnega dohodka pa znašajo bruto investicije. Država torej precej hitro napreduje in takšna politična situacija je ugodna za vladajočo partijo (KPJ).¹⁰

¹⁰ Zgodovinski podatki za potrebe tega poglavja so prevzeti iz: Mari-Žanin Čalić (2013), in sicer iz poglavij 9 (*Četrdesete godine: Totalni rat*) ter 10 (*Konsolidacija komunističke vladavine /od 1943. do 1948/*).

V takšnih okoliščinah oblast nima posebne motivacije, da bi se zatekala k birokratizaciji jezika in njenim koristim (prikrivanje neprijetnih dejstev, povečevanje lastnih zaslug, manipulacija ipd.). Lahko celo rečemo, da so značilnosti jezika *Borbe* v tem obdobju popolnoma nasprotne lastnostim birokratskega stila.

Glavne značilnosti jezika *Borbe* v obdobju od leta 1944 do leta 1947 lahko opišemo v treh točkah:

1. enostavnost
2. ideološkost
3. čustvenost.

1. Enostavnost

Pod to značilnostjo razumemo enostaven in jasen jezik, ki ga povprečni bralec lahko brez težav razume. Pri tem mislimo predvsem na enostavno skladnjo in domače, oziroma udomačeno tuje besedišče. Takšna besedila imajo pogosto značilnosti realističnega pripovedovanja (avtor bralcem na enostaven način pripoveduje o dejanskih dogodkih tako, kot so se v resnici zgodili). Te značilnosti so v nasprotju z birokratskim stilom, saj si njegovi uporabniki s pomočjo različnih sredstev in trikov prizadevajo, da bi bil njihov jezik čim bolj zapleten in čim manj razumljiv. To značilnost bomo ilustrirali z reprezentativnimi primeri, najprej iz *Borbe*.¹¹

U fabrici konca A. Pintar u Teznu radnici su od jula do septembra podigli proizvodnju sa 138,5%. U radu se naročito istakla mlada radnica Elizabeta Turšić koja radi tek mesec dana na mašini. Ona je izradila 20 kilograma konca više nego radnice, koje rade na ovakvoj mašini preko dve godine. Sindikalni odbor rešio je da se ova radnica – šegrt odmah uvrsti među radnike.

Stare, već raskrinkane i otrcane laži da Jugoslavija snabdeva oružjem grčki demokratski pokret otpora, Caldarisova vlada pokušala je da »dokaže« kutijama za municiju »jugoslovenskog porekla« koje su navodno nađene kod Nause posle borbe monarhističkih bandi s jedinicama grčke demokratske armije.

Ovo je samo jedan mali deo mašina i instalacija koje su Nemci odvukli iz naše zemlje i upotrebili u svojoj industriji. Naše misije koje imaju dužnost da tačno identifikuju mašine, koje se nalaze po raznim preduzećima u Nemačkoj, treba da dobiju generalno ovlašćenje od nadležnih okupacionih vlasti za pregled svih fabrika, preduzeća i stovarišta u Nemačkoj i Austriji.

Na Omladinskoj pruži je završeno oko 80% zemljanih radova. Pojedine brigade su dale nove obaveze da će najteže zemljane radove koji su još preostali završiti pre određenog roka. Radovi na mostovima i ostalim betonskim objektima odvijaju se po planu.

Poglejmo zdaj primere iz *Ljudske pravice*:

Vzemimo za primer kmete v Sobetincih na Ptujskem polju, katerim so Nemci kar čez njive skopali strelske jarke. Kadar koli so ljudje hodili po polju, so preklinjali Nemce, ki so jim tako grdo razrili najlepše njive. Niso si vedeli pomagati, kajti jarek je bil zelo širok in globok, morda je znašala širina kake tri do štiri metre. Marsikdo je mislil, da se bo moralo zgoditi nekaj posebnega, če ga bodo hoteli zasuti. Nekega večera je na sestanku nekdo sprožil

¹¹ Vse slovnične, pravopisne in črkovne napake iz časopisov so dosledno prenesene.

misel: »Kaj če bi prijeli vsi za delo, mogoče bi pa le zakopali tisti jarek?« Po kratkem pogovoru je bila stvar sklenjena, kmetje si bodo sami pomagali. Marsikdo je že mislil na to, toda dalje ni povedal. Sedaj bodo šli vsi na delo. Čez štirinajst dni je bil jarek zasut in hlodi, s katerimi so ga Nemci hoteli pokriti, sažegani.

Takoj v začetku zasliševanja je predsednik senata dal besedo branilcema Joksimoviću in Djonoviću, ki si ju je obtoženec sam izbral. Oba branilca sta nastopala nepričakovano drzno. Na vsak način sta hotela izpodbiti priznanja, ki jih je v dosedanem zaslišanju že dal obtoženi Mihajlović. Zaradi takega nastopanja ju je predsednik senata moral večkrat opominjati, naj se držita zakona. ... Zaradi tega bi morale priče pobijati samega Mihailovića in njegove izjave. (V dvorani je nastal najprej ironičen smeh in kmalu za tem se je utrgalo burno ploskanje.)

Vrata v sobo se odprejo in na volišče stopi tovariš Edvard Kardelj. Trije volivci, ki se še čakali, stopijo na stran in ga hočejo spustiti naprej. Predsednik volivne komisije mu hoče dati kroglico. »O ne, kar naj gre po vrsti. Bom že počakal!« in podpredsednik zvezne vlade se kakor vsi drugi skromno postavi v vrsto ter si obriše naočnike. Ko pride na vrsto, pokaže svojo legitimacijo, ne da bi ga kdo kaj vprašal, in pravi: »Edvard Kardelj. Sem v vašem volivnem imeniku, ker sem ležal v tej bolnišnici.« Bil je bled in še slab od bolezni. Nasmeh mu je zaigral okrog usten, ko je volil, in rahla rdečica se mu je pokazala na licih. Potem je vesel odšel zopet na ulice polne zastav in razigranih, svečanih, žarečih obrazov.

Volivci so dostojanstveno in disciplinirano prihajali na volišče in volili. Že okoli 6. ure zjutraj so se volivci zbirali pred volišči in čakali, da se ob 7. uri odprejo vrata volišča. ... Ob sviranju harmonike in ob pesmi je ljudstvo plesalo kolo pred volišči in neprestano manifestiralo maršalu Titu, Ljudski fronti, ljudski oblasti in demokratični federativni republiki Jugoslaviji.

V takšnih besedilih niso redki niti pogovorni, narečni in ekspresivni izrazi niti frazemi, s pomočjo katerih avtor izraža razmerje/relacijo do podatkov, o katerih piše (Kržišnik 1995: 217). Navedena sredstva jezik člankov v še večji meri približujejo povprečnemu bralcu. Frazemi kot konvencionalne metafore imajo pred kreativnimi metaforami (katerih primere bomo našli v člankih, ki ilustrirajo drugi dve značilnosti – ideološkost in čustvenost) posebno prednost – »frazemi po svojem nastanku namreč izražajo subjektivno razmerje, ki je rezultat kolektivnega doživljanja pojavnosti (torej v bistvu kolektivno subjektivno razmerje), medtem ko je to razmerje pri kreativni metafori in metonimiji individualno subjektivno (jasno izražena relacija posameznika)« (*ibidem*). Zaradi tega se bralec veliko lažje identificira z razmerjem avtorja do informacij, o katerih piše, če so te predstavljene s pomočjo frazemov namesto s kreativnimi metaforami. Zanimivo je tudi to, da smo primere ekspresivnih izrazov in frazemov našli samo v primerih, v katerih avtor izraža negativno

stališče do informacij, o katerih piše, kar ni presenetljivo, glede na dejstvo »da prevladujejo frazemi, ki označujejo negativno vrednoteno pojavnost, dejavnost in lastnosti« (*ibidem*, 224). Navedli bomo nekaj primerov s takšnimi izrazi, ki jih bomo tudi označili. Primeri iz *Borbe*:

Ima, na žalost, u mesnim odborima ljudi koji taj posao vrše kao od bede. Ne mogu taj veliki posao da vrše ljudi koji na svoj položaj u mesnom odboru gledaju kao na poziciju sa koje mogu da komanduju, da žandarišu, da vitlaju motkom nad selom.

Ili da uzmemo, na primer, skoro svakidašnju pojavu da rukovodioci naših preduzeća, i privatnih i državnih, jedva čekaju da skrste ruke i da se predadu »sudbini« »objektivnih uslova«, kad im ne uspeva da na prvo traženje nađu vagone za transport proizvedene robe na koju čekaju hiljade potrošača.

Prekjuče uveče kralj Petar Karađorđević, posle melodramskih scena s konferencijom novinara, dao je za štampu izjavu u kojoj je rekao da prima osnovu sporazuma Tito-Šubašić, ali da odbija da usvoji namesničko vijeće i da prizna Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije zakonodavnu vlast do izbora ustavotvorne skupštine, jer bi to značilo »prenos vlasti u Jugoslaviji na jednu jedinu političku grupu«. Time je kralj Petar stvarno, na delu ustao protiv sporazuma koji je potpisao predsednik kraljevske jugoslovenske vlade u Londonu.

Sledijo primeri iz *Ljudske pravice*:

Zmaga je naša! Pregnan je smrdljivi Draža iz naše Srbije, osramočeni so goljufi po tujini. V Beograd je vkorakala vojska našega Tita, vojska Srbov, Makedoncev, Črnogorcev, muslimanov.

Naenkrat so pogruntali, da je ruski karakter »zaprt in nezaupljiv«, da smo mi Jugoslovani postali satelit Sovjetske zveze itd. itd. Vendar pa vse te klevete ne morejo spraviti s sveta resnice o Sovjetski zvezi, o Sovjetski armadi. Dejstva govore drugače. Dejstva govore, da je Churchill, eden glavnih hujskačev proti Sovjetski zvezi, že leta 1944 v Rimu koval načrte skupaj s kvizlinzi iz balkanskih dežel, kako bi ohranili reakcionarne pozicije na Balkanu

Tudi Paveličev Zagreb je koncem februarja **prejel svoj ognjeni krst**. ... Istočasno, ko se te **izdajalske tolpe** vedno bolj **pogrezajo v blato izdaje**, se iz dneva v dan opaža vse tesneje sodelovanje z našimi velikimi zavezniki, ki s svojim letalstvom pomagajo pri naših operacijah. ... NOV in PO Slovenije ve, kje Nemce **najbolj žuli**, in njeni minerski oddelki neprestano, **zdaj tu zdaj tam** rušijo proge, iztirjajo vlake, uničujejo postaje in mostove.

2. Ideološkost

Z značilnostjo ideološkosti jezika iz obdobja, s katerim se v tem poglavju ukvarjamo, mislimo na višji in idejno angažirani stil, s katerim avtor izraža zelo močno ideologijo. Ideologizacija, ki je novinarji ne poskušajo skriti, je najbolj očitna v besedilih o novonastali državi Jugoslaviji (FLRJ), maršalu Josipu Brozu Titu, o novi obliki družbene ureditve – komunizmu, kot tudi o njegovih številnih privržencih.

Tudi ta lastnost, kot smo že omenili, ni značilna za birokratski stil. Toda to ne pomeni, da predstavniki birokratskega stila niso ideološko opredeljeni – oni namreč svojo ideologijo poskušajo v največji možni meri skriti, da bi s tem sebe in svoje somišljenike predstavili kot nosilce objektivne resnice.

Poglejmo nekaj zanimivih primerov iz Borbe:

Prva proleterska brigada bila je i ostala naša najbolja škola vojničkih i političkih kadrova. ... Ona je, svojim junaštvom, požrtvovanjem i izdržljivošću pokazivala svima kako se treba boriti za slobodu i bolju budućnost. Ona je svoje borce učila veštini ratovanja, ljubavi za domovinu, vernosti narodu, plemenitom drugarstvu. Ona je bila primer najdemokratskijih i najdrugarskijih odnosa u brigadi, i primer svesne i železne discipline. Čast i imovina za nju su bili neprikosnovena svetinja.

Za pravog patriotu naše jugoslovenske otadžbine ne može danas biti važnije i značajnije zadaće nego što je proširivanje na nove slojeve naroda Jedinственog narodno-oslobodilačkog fronta. Nema veće i značajnije zadaće nego što je čuvanje jedinstva u njegovim redovima. Nema veće i značajnije zadaće nego što je borba protiv svih pokušaja koji idu za tim da ova velika tekovina naše oslobodilačke borbe postane plen nekih računđžija i špekulanata.

Nedovoljna, a često i nikakva veza s narodom i pomanjkanja svakog razumevanja narodnih potreba stvara od činovnika bedne ljudske prilike, automate i birokrate.

Tako ogromna šteta nanešena našem saobraćaju – koji pretstavlja jednu od najvažnijih karika u obnovi i izgradnji – mogla je biti nadoknađena samo krajnjim naporima celog naroda. Još dok je u velikom delu naše zemlje besneo rat, u oslobođenim su krajevima naši trudbenici, rame uz rame s borcima Jugoslavenske armije, uspostavljali saobraćaj, podizali i obnavljali porušene mostove.

Dolazak maršala Tita omladinci i omladinke, među kojima i pretstavnici omladine iz Konavla, Stona i drugih krajeva, obučeni u lepe narodne nošnje, pozdravili su poklicima »Živeo maršal Tito«, »Za domovinu – za Tita – napred!«

Počinjući razgovor sa predstavnicima omladine, maršal Tito se naročito interesovao za rad omladinskih organizacija u ovome kraju. Sekretar Sreskog odbora Narodne omladine Antun Zec obavestio je Maršala da su omladinci dubrovačkog sreza formirali radnu brigadu, koja izgrađuje cestu na Pelješcu. 24.7.1946, str. 1, članak Boravak maršala Tita u Dubrovniku

Tudi v *Ljudski pravici* lahko najdemo podobne primere:

To je nekaj slik s prostovoljnega dela naših ljudi. Zanj ni dobil nihče plače, kajti je to delo, ki bo koristilo nam vsem. Vsak državljan nove Jugoslavije se mora namreč zavedati, da je ljubezen do domovine vzvišena nad vsako plačo.

Vi, novo izvoljeni tovariši, ste bili deležni zaupanja ljudstva! Zavedajte se, da je to velika stvar! Zavedajte se, da je to velika čast, ki nalaga tudi velike dolžnosti! Ljudstvo vas je izvolilo zato, ker zre v vas vdane sinove svojega naroda, ker zre v vas ljudi, vdane naši sveti domovinski vojni in naši Osvobodilni Fronti. Izvajajte svojo funkcijo tako, da boste vi in vaši volivci storili vse, kar je v vaši moči, za zmago naših narodov nad zunanji in notranji sovražniki, za zmago demokratične, federativne Jugoslavije pod preizkušenim in modrim Titovim vodstvom!

Na Reki so pred volitvami priredili veličastne manifestacije. ... Množice so prepevale rodoljubne in borbene pesmi ter navdušeno vzklikale veliki in močni Jugoslaviji, maršalu Titu,

generalisimu Stalinu in Rdeči armadi. ... Visoko nad glavami zbranih meščanov so se vile zastave, jugoslovanske in italijanske – peterokrake zvezde, pod katerimi so se v krvavi borbi zavedno združili Hrvati in Italijani.

Tov. Edvard Kardelj je med Slovenci nedvomno največja osebnost dobe, v kateri slovenski narod doživlja najusodnejše dogajanje v svoji zgodovini. Še pred svetovno vojno, že leta in leta pred razsulom stare Jugoslavije, je tovariš Edvard Kardelj stal v prvih vrstah na braniku pravic slovenskega naroda in ljudskih množic in je postavil temelj tiste nove demokratične narodne zavesti, ki je preoblikovala značaj slovenskega človeka in rešila v dobi okupacije naš življenjski obstanek.

Izhaja vsak dan razen ob ponedeljkih		Lir 2--
<h2>IV. armada je izvršila zgodovinsko povelje maršala Tita</h2>		
Razgovor s politkomisarjem IV. armade polkovnikom tov. Božkom Šljegovičem		
<p>Včeraj je Ljubljana s nepopisno radostjo in najprisrčnejšimi čustvi pozdravila osvoboditelje Slovenskega Primorja, Trsta in Gorice, junake IV. armade. Ob neizmernem izpuščenju zbranih množic je v svojem govoru poveljnik slavne armade, generalni poročnik Peter Drapšin poudaril, da je IV. armada izvršila zgodovinsko nalogo, katero ji je dal maršal Tito, to je, da je osvo-</p>	<p>Vloga IV. armade</p> <p>»Maršal Tito je rekel o IV. armadi, da je to naša slavna armada. Njeno glavno tvorijo sinovi junaki in rodoljubne Dalmacije. V kasnejšem razvoju so ji bile priključene nove enote, posebno iz Primorja, Banije in Hercegovine, tako da je v njem sestavu krepko simbolizirano bratstvo in edinstvo naših narodov v veliki domovinski vojni.</p>	<p>ditev naše rodne Istre, Slovenskega Primorja, našega Trsta, Gorice in Reke. IV. armada je dostojno izvršila to zgodovinsko nalogo.</p> <p>Velika vloga IV. armade je tudi v tem, da simbolično povezuje naše zaveznike, armade maršala Tolbušina in maršala Aleksandra. S prihodom naših enot v Celovec in na Koroško je tudi v tem oziru IV. armada izpolnila svojo nalogo.</p>

V takšnih besedilih so pogoste tudi različne stilistične figure (predvsem metafore in personifikacije), s pomočjo katerih novinarji dodatno stilizirajo svoje ideologizirane članke. Poglejmo naslednje primere iz *Borbe* (primeri stilističnih figur so označeni):

Mnogo bi se varali kada bi mislili da smo več oslobođeni. Sve dok ne bude oslobođen poslednji komadić jugoslovenske zemlje i dok fašistička neman ne bude uništena u svojoj sopstvenoj jazbini, sve dotle ne može biti govora o potpunoj slobodi. Treba raditi svim snagama i preko svojih snaga, svaki trenutak treba žrtvovati u interesu zajednice, graditi što je porušeno.

Takmičenje u obnovi i izgradnji naše zemlje zahvatilo je najšire narodne mase i pretvorilo se u svenarodni otpor da se što pre izleče rane koje je našoj privredi naneo rat i okupacija. U to takmičenje su se masovno uključili i seljaci u svim delovima naše otadžbine. Primer su dala sela Srema u kojima je već daleko odmaklo ostvarivanje plana takmičenja. 18.2.1946, str.1, članak Prolećna setva je osnovni zadatak takmičenja na selu

Naša zemlja je visoko podigla zastavu čovečnosti i ljudskog napretka i ukazala na put do njega u jednom mračnom krvavom vremenu, kada se činilo da su neprijatelji slobode i demokratije uzeli krmilo istorije u svoje ruke. To je, svakako, časno mesto naših naroda u istoriji čovečanstva.

Radnici metalških preduzeća naše zemlje bili su uvek **u prvim borbenim redovima radničke klase i narodnog pokreta**. Oni su dali velike žrtve u narodno-oslobodilačkoj borbi. Verni svojim borbenim tradicijama oni stupaju i danas u prvim redovima **velike armije rada**, u borbi za izgradnju naprednije privrede i novog društvenog života.

Sledijo primeri iz Ljudske pravice.

Vsa ukrajinska fronta se je za Nemce nevarno zamajala. Povsod so začele nastajati **razpoke**. Če je hotel Mannstein **zamašiti eno, se je takoj odprla druga, še večja**. ... Istočasno s prodorom Zukova je maršal konjev odločno pritisnil s svojo II. ukrajinsko armado pri Umanu in pri padcu tega **se je cela njegova armada kot hudournik razlila proti Bugu, ga mimogrede prekoračila**, v naletu dosegla Dnjester, ga prav tako na 50 km široki fronti prekoračila in zasedla mesto Soroki. ... Na ta način se ustvarja tu na jugu med Bugom in Dnjestrom **nevaren kotel, v katerem bodo Nemci lahko doživeli še bridke ure**.

Sovražnik je namreč še močan in fašistična **zver bo prav sedaj in prav zaradi tega najbolj besnela, ker so ji zadane smrtne rane**. Nemški Fric se iz oholega naduteža zares že spreminja v trepetajočega strahotepca, toda nemški Fric je podel in je vztajen v borbi, v katero ga goni zavest izgubljenega in na smrt obsojenega zločinca.

Nemški fašizem se nahaja v težki politični in vojaški krizi, iz katere **ve, da ni izhoda**. V tej **predsmrtni agoniji postaja vse bolj zagrizen in besen in poizkuša vse, da bi si podaljšal življenje in se izgnil obračunu in poginu, ki ga čaka**. V tem silnem strahu pred obračunom skušajo nemški fašistični zločinci še v zadnjem hipu uničiti tiste sile, ki predstavljajo zanj neizprosnega in brezkompromisnega nasprotnika.

Nekaterim se je zdelo, da je za predvečer velikega praznika premalo, če imajo samo eno baklo v rokah. Mnogi so nosili kar dve bakli in še lampijon. ... **Ljubljana je kot ena sama ogromna luč, kot ena sama vihrajoča zastava**. Vsa Ljubljana živi v pričakovanju velikega jutrišnjega dne: »Jutri bomo volili!«

3. Čustvenost

Tesno povezana in pogojena z ideološkostjo je tudi velika čustvena angažiranost besedil *Borbe* in *Ljudske pravice* iz obdobja 1944–1947. Ta značilnost se izraža bodisi skozi neposreden čustveni odnos novinarja do tega, o čemer piše, bodisi skozi njegovo dobesedno prenašanje čustvenega doživljanja drugih privrženecv vladajočega režima (denimo zapisovanje dolžine trajanja aplavza, vzklikov in drugih čustvenih reakcij ljudi zbranih na zborovanjih, na katerih je govoril Josip Broz Tito).

Tudi tej stilski značilnosti se birokrati poskušajo izogniti, saj s svojimi bralci želijo vzpostaviti čim bolj distanciran in uraden odnos. Na ta način si zagotavljajo moč in nedotakljivost, hkrati pa se predstavljajo kot osebe, ki se ne ravnaajo po čustvih, temveč izključno po zdravi pameti.

Preden naštejemo nekaj primerov, omenimo še to, da se tudi v teh besedilih pogosto pojavljajo stilistične figure (večinoma metafore, primerjave, hiperbole in personifikacije), ki služijo dodatni izraznosti in stiliziranosti (primeri stilističnih figur so označeni).

Dugo će trebati da zarastu rane što su nam ih naneli tuđi okupatori i domaći izdajnici. Ali naše majke ne žale svoje muževe i decu koje su žrtvovale za slobodu naše domovine. Naši borci ne žale svoje mlade živote u borbi za lepšu budućnost Jugoslavije. Naši mladi pioniri odstranjuju tragove skorašnjih bojeva sa ulica naših gradova.

Omalena postarija žena, odevena u crninu i zabrađena modrom maramom, sklapa na grudi smežurane radničke ruke i govori o sinovima. Ona je majka, ona je izgubila decu u oslobodilačkom ratu, ali njen ponos je veći od njenog bola, i ona govori mirno, bez suza. ... Majka uzima izbledele fotografije sinova, iz vremena kada su bili još deca. Na slikama se vide dečaci ozbiljna lica, lepi – jedan nalik na drugoga... U njihovom detinjstvu, majka im nije pričala o lepim igračkama – jer, igračke nije mogla da im kupuje. ... Kroz priču i pesmu, majka je svojoj deci ulila ljubav prema velikoj sovjetskoj zemlji, prema ruskom narodu. Ona ih je prva učila kako se voli otadžbina.

*Omladinci su vrlo pažljivo saslušali svaku maršalovu reč. ... Maloj pionirki i dvojici pionira nije bio dovoljan samo stisak Maršalove ruke: oni su mu prišli, propeli se na prste, zagrlili ga i poljubili i zatim zauzeli svoja mesta, **blistajući od sreće**. To je još pojačalo onako vedro i puno prisnosti raspoloženje koje je bilo stvoreno u toku razgovora.*

O hidrocentrali na Mariborskom otoku mnogo se dosad govorilo i pisalo. Građani Maribora ni o čemu drugom danas više i ne razgovaraju. ... Posmatrajući ovu ogromnu građevinu,

dobijamo utisak **da se u korito od nekud sručio čitav planinski masiv i tako zanavek zatvorio prolaz njenim vodama.** Po ovom masivu **promiču radnici, sitni kao mravi,** hitajući da što pre dokončaju delo koje su započeli skoro pre dve godine. ... Ovaj kljun suzbijaće sante leda, drvena stabla i ostale predmete **pomoću kojih će kasnije Drava pokušavati da poruši ono što su radnici, uprkos njenoj volji, postavili.**

Svi učesnici kongresa ustaju i dugotrajno aplaudiraju. Govor maršala Tita bio je praćen dugotrajnim aplauzom i ovacijama koje su trajale nekoliko minuta. Odgovarajući na pozdrav prefekta i oduševljene poklike radnika, omladine, seljaka i građana Krajove, maršal Tito je održao sledeći govor... (Poklici: Dole imperijalisti!) ... (Usklici: 'Tako je!' i skandiranje 'Tito-Tito!') ... (Burno odobravanje i skandiranje)...

To so bili primeri iz *Borbe*, pogledajmo zdaj še primere iz *Ljudske pravice*:

K »Čadu« so matere pripeljale svoje otroke s seboj, »da se bodo naučili voliti,« pripominjajo. – Nekateri so malo razburjeni, pa sežejo v prvo skrinjico tudi dvakrat. – Mati dveh padlih partizanov, ki v razburjenosti stori prav isto, se opravičuje: »Saj bi rada dvakrat volila maršala Tita – za vsakega padlega sina po enkrat.« – Mlada žena, ki je bila pred dnevi operirana, se opira na bergije: »Pa sem le volila, tako me je bilo strah, da vsled bolezni tega ne bom mogla.« (naslov članka: Na Viču obhajamo danes najlepši praznik)

Za njim je prišla na vrsto mamica, ki je pripeljala s seboj svojega sinčka. Mali je napeto poslušaj, kam bo mamica vrgla kroglico. Ker ni nič slišal, je vprašal: »Mamica, si Tita?« Mamica se je sklonila k njemu, prikimala in mu nekaj prišepetala na uho. Veselo se je zasmel in pomahal z zastavico, ki jo je držal v roki. ... Takoj za njo je prišla na vrsto 88letna Kajžaričkova mama. »Mojega imena najbrž nimate v imeniku, ko sem pa že tako stara,« je boječe vprašala. Ko so ji povedali, da je tudi ona vpisana, se ji je obraz razlezel v zadovoljen

nasmeh. Ob pol enajstih je volila tovarišica Babnik, po domače Šubelnova mama. Pri skrinjici je glasno rekla: »Danes sem srečna, da lahko potrdim in volim to, za kar je moj sin daroval svoje življenje.

(Dolgotrajno vzklikanje: »Živel delavski razred Jugoslavije! Živelo delovno ljudstvo!«) ... (Dolgotrajno odobravanje in vzkliki: »Tito! Tito! Tito!) ... (Vzklikanje proti reakciji i vojnim hujskačem.) ... Ko je maršal Tito končal svoj govor, ki ga je ljudstvo čestokrat prekinjalo z navdušenim ploskanjem in vzklikanjem, je v poslopju Delavske kazine sprejel delegacije predstavnikov jeseniških kovinarjev... Z Jesenic se je maršal Tito s svojim spremstvom odpeljal še na Javornik, kjer si je prav tako ogledal železarne. Tudi tu so delavci z nepopisnim navduženjem pozdravljali svojega velikega kovinarja, voditelja naših narodov.

*Zmeraj je Beograd za Slovence pomenil mnogo. **Zmeraj so se naše oči in že oči naših očetov ozirale tja. Vendar so njihova in naša srca bila drugače ob zvoku njegovega imena v prejšnjih časih, drugače bijejo danes.** ... Gadje so se naselili v njem in so tam delili svojim in drugim jugoslovanskim narodom krivice in laži. **Prišlo jim je v meso in kri kupčevanje z znojem, krvjo in svobodo svojega in vseh jugoslovanskih narodov, dokler niso njihove svobode zabarantali.** Vzgojili so si celo zalogo gadov, kakršni so Draža Mihailoviči in Jevtičij; **sposobnih moriti in blatiti cvet svojega srbskega in njemu bratskih jugoslovanskih narodov zato, da bi si spet zvali gnezdo v – Beogradu.***

*Vrata volišča se odpro, prvi voli stražar, za njim tovarišica iz Staničeve ulice. ... Krepko stisne kroglico, ki naj pade še topla v Titovo skrinjico. Zdaj je največji trenutek njenega življenja tu in vsi čutijo z njo vred kaj misli, kaj bo naredila. Vidi se nič in ne sliši se nič kaj je z njeno kroglico, **toda ko mora vtakniti roko še v skrinjico brez liste, jo tako hitro izvleče nazaj, kot bi jo vgriznili v prste vsi izdajalci in sovražniki naroda.** ... Star črno oblečen mož dobi kroglico, roko vtakne v skrinjico Zvezne liste, skrinjici brez liste pa pokaže figo. Član volivne komisije ga opozori, da tako ne gre. Mož je resen in reče samo: »Nisem mogel drugače.« Tako se je maščeval nad tistimi, ki so mu povzročili toliko gorja.*

Jezik *Borbe* in *Dela* iz obdobja 1974–1979

Za razliko od revolucionarnih štiridesetih let, je politične razmere sedemdesetih zaznamoval precej drugačen, lahko bi tudi rekli dokaj enoličen ton. Osrednji notranjepolitični dogodek tega obdobja je vsekakor sprejemanje Ustave leta 1974, dve leti pozneje pa Zakona o združenem delu na njeni podlagi. S to Ustavo je socialistična oblast poskusila odgovoriti na gospodarsko in politično krizo, ki sta se v državi okrepili v drugi polovici šestdesetih let. Vendar pa Ustava in Zakon nista ustavila nadaljnjih notranjih delitev v državi, temveč sta jih še dodatno spodbudila, saj je Ustava razširila in utrdila oblast posameznih socialističnih republik in pokrajin.¹²

Oblast ima v takšnih razmerah veliko razlogov, da se poslužuje sredstev birokratskega stila. Ker je jezik *Borbe* in *Dela* iz tega obdobja v veliki meri birokratiziran, ga je smiselno analizirati po klasifikaciji značilnosti birokratskega stila, ki jo je sestavila Duška Klikovac leta 2001 v svojem članku *O birokratizaciji srpskog jezika* v reviji *Naš jezik*. Lastnosti, ki jih navaja, so: (1) nominalnost; (2) splošnost; (3) nedoločenost; (4) eksplicitnost; (5) evfemizmi; (6) presežek besed; (7) kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora. Na tem mestu je treba poudariti, da sama avtorica v zvezi s svojo klasifikacijo izpostavlja dve opombi: prvič, da so te lastnosti med seboj povezane in se prepletajo, zato je možno narediti tudi drugačno klasifikacijo. Drugič, avtorica poudarja, da te lastnosti niso na isti ravni: prvih pet se namreč nanaša na pojmovno plat jezika (ki se odraža tudi na ravni forme), zadnji dve pa le na formalno. Zaradi ekonomičnosti bomo pri navajanju primerov izpustili irelevantne dele stavkov, pomembne besede in besedne zveze bomo označili s krepkim tiskom, nekatere primere pa bomo komentirali v oklepajih.

¹² Mari-Žanin Čalić (2013), poglavje 15 – *Posle »buma« (od 1971 do 1980)*.

1. Nominalnost

1.1. Nominalizacija in dekompozicija povedka

Nominalizacija je uporaba deverbativnih in deadjektivnih samostalnikov namesto glagolov. Ta lastnost je odlika zlasti tistih funkcijskih zvrsti, ki so »instrument intelektualiziranih in po tematiki relativno posplošenih in abstraktnih domen jezikovne rabe« (Radovanović 1977: 58). Nominalizacija je jezikovni odraz konkretizacije procesov in lastnosti, saj s konkretiziranimi pojmi lažje mentalno manipuliramo kot s procesi: konkretizirane pojme lažje opazimo, primerjamo, logično povezujemo ipd.

Radovanović poudarja, da je ena od oblik nominalizacije tudi »dekompozicija« povedka – uporaba glagola splošnega pomena (kopulativnega ali semikopulativnega) in glagolnika namesto ustreznega polnopomenskega, npr. *vršiti uticaj* namesto *uticati*. Ta jezikovni mehanizem je lahko v nekaterih situacijah zelo koristen, saj omogoča neizrekanje podatka o agensu in/ali patiensu, če je ta podatek odveč, poleg tega pa včasih implicira, da je agens neka institucija ali kolektiv. Vendar pa v birokratskem stilu »ne gre za uporabo, temveč za zlorabo nominalizacije« (Klikovac 2001: 88).

Nominalizacija se pojavlja prekomerno in čez vse meje dobrega jezikovnega okusa ter pogosto otežuje branje besedila. Takšne nominalizacije niso le neupravičene, temveč tudi nenaravne. Toporišič pravi, da »kadar se poimeni obsežen stavek, je taka imenska zveza umevnostno težja, ne glede na to, da je lahko tudi sama že dovolj nerodna. Ko se takih poimenovanj znajde več v enem stavku (ali celo v več stavkih iste povedi), so težave neizogibne« (1991: 197).

Poglejmo naslednje primere nominalizacije in dekomponiranih povedkov, najprej iz *Borbe*.

Prvo su predsednik DNR Koreje Kim Il Sung i predsednik SIV Džemal Bijedić, vodili razgovore jedan sat o bilateralnim odnosima ... Od 10 časova vodili su odvojene

razgovore potpredsednik SIV i savezni sekretar za inostrane poslove Miloš Minić i ministar inostranih poslova Koreje Ho Dam i njegovi saradnici. Kako se ističe, svi ovi **razgovori vođeni su** u duhu obostranih želja za unapređenjem saradnje.

V navedenom primeru je dekomponirani povedek *voditi razgovore*, namesto običajnega glagola *razgovarati*, uporabljen celo trikrat, čeprav med tema glagoloma ni pomenske razlike.

*Posebno je ukazano na **neophodnost analiziranja** izvršenih korekcija cena proizvoda koje se formiraju slobodno na tržištu*

V tem primeru je avtor uporabil samostalnik *neophodnost* namesto bolj običajnega izraza *neophodno je*. Poleg tega pa ni podatka o vršilcu analize, čeprav je ta *nujna*.

***neophodnost** je da se formiraju i posebna tela koja će **se baviti praćenjem ostvarivanja** koncepta dugoročnog razvoja*

Tudi v tem zgladu se v srbsčini pojavlja nenavaden izraz *neophodnost je*, kot tudi dekomponirani povedek *baviti se praćenjem* (namesto *pratiti*). Nenazadnje gre pri glagolniku *ostvarivanje* za nominalizacijo glagola *ostvarivati*, s katero je izpuščena informacija o vršilcu dejanja tega glagola.

*... ministar inostranih poslova **učinio je posetu** SFR Jugoslaviji*

V tem stavku je glagol *posetiti* (nepotrebno) dekomponiran v *učiniti posetu*. Povsem naravna bi bila formulacija: *ministar inostranih poslova posetio je SFR Jugoslaviju*.

*On je posebno ukazao na to da se **obezbeđivanje** materijalne osnove **samoupravljanja** u mesnoj zajednici ne može tretirati odvojeno od **planiranja***

V tem primeru je avtor uporabil tri glagolnike in se tako izognil poimenovanju vršilca dejanja.

*Organizacija **samoupravljanja** u mesnoj zajednici treba da omogući što potpunije **izražavanje, usklađivanje i ostvarivanje** interesa radnih ljudi i građana, kao i **povezivanje** sa drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama koje imaju interes, odnosno dužnost da učestvuju u **rešavanju** zajedničkih problema radnih ljudi i građana u mesnoj zajednici i njihovo **uključivanje** u samoupravni sistem.*

V zadnjem primeru najdemo celo sedem glagolnikov, zato je (kot pravi Toporišič) stavek umevnostno težji in neroden.

Sledijo sorodni primeri iz *Dela*.

V naslednjem primeru je namesto glagola *nadzorovati* uporabljena njegova dekomponirana različica *opravljati nadzor*.

*Kot smo zvedeli v slovenski centrali SDK, pripravljajo za delo v podružnicah posebno navodilo, kako **ravnati pri opravljanju nadzora** nad zakonitostjo razpolaganja s sredstvi za osebne dohodke.*

Ravno tako bi bila namesto okorne formulacije *kako ravnati pri opravljanju nadzora* bolj jasna *kako nadzorovati* – zdi se, da razlike v pomenu pravzaprav ni.

*Nič manj pomembna ni **usmeritev k uveljavljanju** kvalitetnih elementov **gospodarjenja** v vseh organizacijah združenega dela.*

V tem primeru namesto treh glagolov najdemo tri glagolnike in nobenega vršilca dejanja. V naslednjem stavku pa najdemo celo 11 glagolnikov, zaradi katerih je ta precej nejasen in nenaraven.

*Druženopolitične organizacije se morajo s svojo **dejavnostjo** odgovorno vključiti v **uresničevanje** nalog, ki so nujne ob **prehodu** v novo ustavno stanje za **uresničevanje** vsebine nove ustave, predvsem: samoupravno **organiziranje** delovnih ljudi v njihovih temeljnih skupnostih, **priprava** na volitve delegacij in **oblikovanje** novih skupščin, samoupravno **sporazumevanje** in družbeno **dogovarjanje**, **informiranje** delovnih ljudi, **uresničevanje** načel o odgovornosti vseh nosilcev družbenih funkcij, javnost dela idr.*

Podobno je tudi z naslednjim zgledom, kjer v dveh stavkih najdemo 11 glagolnikov:

*Prav zaradi tega bo predsedstvo zvezne konference SZDL Jugoslavije v torek 9. januarja na svoji prvi seji v letošnjem letu analiziralo aktualne probleme samoupravnega **sporazumevanja** in družbenega **dogovarjanja**. Izhodišče **razmišljanj** je, da je cilj **sporazumevanja** in **dogovarjanja** predvsem medsebojno **usklajevanje** načrtov in razvoja, družbene **delitve** dela, **usklajevanje** določene gospodarske strukture, **izkoriščanje** domačih surovinskih virov, **gospodarnost** in rentabilnost **poslovanja**.*

1.2. Izrazi v cilju, priti do, biti prisotno

Značilna lastnost birokratskega stila so tudi izrazi, ki se uporabljajo ob glagolnikih: *u cilju*, *imati za cilj*, *doći do*, *potreba* (*nečega*, nam. *za nečim*) itd. Ivan Klajn to značilnost birokratskega stila parodično obravnava in piše »brezosebno« različico pravljice *Pepelka* (2007: 38):

»... Tačno u ponoć došlo je do prekida u dejstvu čarolije i Pepeljuga se dala u bekstvo. Tom prilikom došlo je do gubitka jedne cipelice. Sledećeg dana, po prinčevom naređenju, došlo je do masovne potrage za devojkom kojoj pripada cipela. Kada su prinčevi izaslanici došli do Pepeljugine kuće, došlo je do pokušaja prevare od strane maćehe i njenih kćeri, ali se na kraju ipak došlo do istine, pa je Pepeljuga svečano odvedena princu i između njih je došlo do braka.«

Poglejmo zdaj podobne primere iz *Borbe*, v katerih ne gre za parodijo.

došlo je do kvalitativnih promena ponašanja u poslovnim odnosima

V tem primeru bi bilo bolj jasno in naravno, če bi avtor napisal: *ponašanje u poslovnim odnosima se kvalitativno promenilo*. Besedna zveza *doći do* pa je avtorju omogočila bolj nevtralen in intelektualiziran izraz.

Podobno je tudi z naslednjim primerom:

U poslednje vreme došlo je i do izvesnog jačanja izvozne aktivnosti naše zemlje

Tudi ta stavek deluje zaradi izraza *doći do* bolj komplicirano, kot če bi avtor napisal: *U poslednje vreme naša zemlja više izvozi*.

V naslednjem primeru je avtor uporabil izraz *imati za cilj*:

U Doboju je danas završeno dvodnevno savetovanje predstavnika centara za marksističko obrazovanje sa područja Bosne i Hercegovine, koje je imalo za cilj utvrđivanje neophodnih zadataka u ovoj oblasti obrazovanja komunista i ostalih radnih ljudi.

Ta izraz je omogočil uporabo glagolnika, ki nima kategorije osebe, zato je vršilec dejanja ostal neznan.

Dva ministra su se saglasila o potrebi daljeg delovanja u cilju uspešnog završavanja priprema za završnu fazu konferencije o bezbednosti i saradnji.

V zadnjem primeru izrazoma *potreba* in *v cilju* sledita (brezosebna) glagolnika, tako da bralec spet nima informacije o tem, kdo naj bi bil vršilec dejanja teh glagolov.

V *Delu* najdemo podobne primere v slovenščini (izrazi *v cilju*, *imeti za cilj*, *priti do*, *potreba po*).

V okvirih jugoslovanske zunanje politike bo zato SR Slovenija storila vse, da bi čimprej prišlo do uresničenja sprejetih mednarodnih obveznosti o položaju manjšin.

V tem primeru je izraz *priti do* avtorju omogočil uporabo glagolnika *uresničenje*. Podobno je tudi z naslednjim primerom (glagolnik *poenotenje*):

Zato moramo utrjevati socialistično zvezo kot fronto vseh organiziranih socialističnih sil, znotraj katere prihaja z demokratičnim dogovorom pod vodstvom zveze komunistov do poenotenja politike in pogledov na vsa bistvena vprašanja socializma.

1.3. Kopičenje roditeljev

Ena od posledic prekomerne nominalizacije je tudi »kopičenje roditeljev«, ki zelo zmanjšuje razumljivost povedi. V besedilih, ki jih tu analiziramo, se v zaporedju pojavlja celo 8 samostalniških besed v roditelju:

Istaknuta je korisnost intenzivnih susreta predstavnika dveh zemalja na svim nivoima

U Saveznom komitetu za informacije juče je potpisan dogovor SIV i izvršnih veća republika i pokrajina o zajedničkoj politici rešavanja materijalnog položaja i razvoja informativno-političkih sredstava informisanja

Veće smatra da je neophodna još šira društvena akcija svih faktora za poboljšavanje snabdevanja stanovništva velikih gradova i industrijskih centara

za ovu godinu predviđeno je dalje smanjivanje rasta proizvođačkih cena industrijskih proizvoda, cena usluga i cena na malo, a isto tako usporavanje rasta troškova života

Tim rezultatima stvoreni su neophodni uslovi za uspešno **nastavljanje politike ekonomske stabilizacije** u ovoj godini.

predlog za **pokretanje postupka ispitivanja porekla imovine**

Ovo i zbog toga što se tu ne radi samo o **pitanju finansijske discipline**, već i problemima **ukupnog rada i poslovanja organizacije udruženog rada**

Poglejmo še primere iz *Dela*:

*Našteta izhodišča so napotilo za akcijo družbenopolitičnih odganizacij pri mobiliziranju in **usmerjanju delovnih ljudi in občanov** za njihovo ustvarjalno in odgovorno vključevanje v **oblikovanje sistema družbenopolitičnih in družbenoekonomskih odnosov** na samoupravnih osnovah za nadaljnje revolucionarno **spreminjanje razmerja družbenih sil** v korist **odločujoče družbene vloge delavskega razreda in vseh delovnih ljudi**.*

*Predstavniki prosvetnih svetov republik in pokrajin so se danes sporazumeli o **nujnosti stalnega sodelovanja in izmenjave izkušenj pri reševanju bistvenih problemov vzgoje in izobraževanja**.*

*Člani tega skupščinskega telesa pa so vendar pripomnili, da je treba večjo pozornost posvetiti **istovetnosti izvirnega besedila predloga ustave z besedili v jezikih narodov in narodnosti**.*

*V njej (socialistični zvezi delovnega ljudstva, op. a.) delovni ljudje uresničujejo politično in akcijsko **enotnost socialističnih sil** pri usmerjanju **družbenega razvoja** na temelju **oblasti in samoupravljanja delavskega razreda in vseh delovnih ljudi**.*

Zanimivo je tudi to, da mehanizem kopičenja roditeljskih deluje tako avtomatično, da se pojavljajo tudi na mestih, kamor ne sodijo, oziroma spreminjajo navadno rekcijske samostalnike, ob katerem stojijo. Ta slučaj imamo v naslednjih primerih, kjer namesto rekcijske *potreba za + orodnik* imamo rekcijsko *potreba + roditelj*:

Dva ministra su se saglasila o potrebi daljeg delovanja u cilju uspešnog završavanja priprema za završnu fazu konferencije o bezbednosti i saradnji

Veće je naglasilo potrebu većeg angažovanja organa za pokretanje i vođenje postupka i veće saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama

Za ta pojav nismo našli primerov v slovenskem *Delu* (spreminjanje rekcijske *potreba po + mestnik*).

1.4. Neimenovanje agensa

Pri uporabi glagolnikov se izogibamo imenovanju nosilca stanja ali vršilca dejanja, oziroma agensa. To je lahko ekonomično takrat, ko je imenovanje agensa odvečno, lahko pa je tudi način za njegovo prikrivanje, čeprav je pomemben. To smo lahko že opazili v nekaterih od navedenih primerov, zdaj pa navajamo še nekaj zanimivih.

*Izražena su i **mišljenja** da nisu prihvatljiva **rešenja** o **uvođenju** novčane kazne zbog **neizvršenja** radnih obaveza*

V prvem primeru avtor ne navede ne kdo to misli, ne kdo je sprejel nesprejemljive rešitve, ne kdo ne izpolnjuje delovnih obveznosti.

*Takođe je podvučena **neophodnost** **ograničavanja** **prekomerne** **potrošnje***

Ostaja nejasno, kdo je podčrtal in kdo naj bi omejil prekomerno porabo, čeprav je to nujno. Tudi v naslednjem stavku vršilec (vršilci?) dejanja ostaja neznan:

*zaključeno je isto tako da se hitno razmotri potreba **donošenja** mera radi **uskladjivanja** aktivnosti i **povezivanja** izvoza i uvoza*

Sledijo primeri v slovenščini.

*V zadnjem času pa se vedno pogosteje govori o **počasnosti**, o **motnjah**, pa tudi o odporu proti procesu **sporazumevanja** in **dogovarjanja**.*

Ker se je avtor izognil uporabi glagolov, bralci ne morejo izvedeti, kdo je počasen in kdo moti proces sporazumevanja in dogovarjanja.

*Pri tem delu pa je bilo tudi veliko slabosti, ki so ogrozile celo **pravočasnost sprejetja formalno-pravnih sprememb**.*

Iz tega stavka ne dobimo informacije o tem, kdo ni pravočasno sprejel sprememb. Tudi v naslednjem primeru ni nihče imenovan:

***Počasnost**, formalno **obravnavanje** in tudi različni **odpori**, ki se kažejo – vse to priča, da imamo še vedno opraviti s tehnokratskimi, etatističnimi in skupinsko-lastniškimi nazori kot tudi s silami ki takšne nazore zastopajo.*

Tudi če avtor imenuje agensa, je ta zgolj marginalen udeleženec situacije: samostalnik, ki ga označuje nima več statusa osebk, ampak nekega drugega stavčnega

člena, najpogosteje agentivnega določila. Učinek tega mehanizma je evfemizem: sporočilo za bralce postane v precejšnji meri milejše. Za ta mehanizem smo našli primere samo v *Borbi*:

*oživele su želje za revanšizmom **bivših rukovodilaca***

*Izražena su i mišljenja da nisu prihvatljiva izricanju kazni **od strane poslovnog organa***

1.5. Predložnosklonske zveze namesto pridevnikov in prislovov

Oblika nominalizacije je tudi uporaba predložnosklonskih zvez namesto pridevnikov in prislovov, tako da pridevnik *značajan (pomemben)* postaja *od izuzetnog značaja (velikega pomena)* ipd.:

*U izgrađivanju novih društveno-ekonomskih odnosa, istakao je Zalokar, **od izuzetnog značaja** je samoupravno organizovanje i delovanje potrošača i korisnika usluga u zaštiti svojih interesa.*

*Akcija, ki se je začela z ustavnimi dopolnili, je **velikega pomena**.*

*Pravkar sklenjene volilne konference v osnovnih organizacijah so potrdile, da je ZK v **dosedanjem obdobju** dosegla zadovoljive rezultate. (Namesto: do zdaj.)*

Po Duški Klikovac je ta značilnost eden od znakov prepoznavanja birokratskega stila. To je način, da »birokratski jezik 'pobegne' od vsakdanjega načina izražanja (tistega, ki bi ga govornici srbskega jezika imenovali 'naraven') – in sicer ne na katero koli stran, ampak proti intelektualnemu stilu« (2001: 89). Na ta način se birokratski stil povzdiguje nad enostavnost in površnost ter prevzema etiketo posebnega. Poleg tega ta mehanizem lahko služi, kot smo videli v primerih, prikrivanju ali marginalizaciji pomembnih udeležencev v situaciji, tako pa se dosega tudi evfemizem.

2. Splošnost

2.1. Kategorizacija pojmov na ravni višji od osnovne

Pod pojmom splošnosti v birokratskem stilu razumemo kategorizacijo pojmov na ravni, ki je višja od osnovne¹³, kar je tudi ena izmed lastnosti abstraktnega mišljenja. Jože Toporišič v svojem članku »*Samoupravna slovenščina*« ta mehanizem imenuje »večbesedno poimenovanje t.i. nadpomenskega (hipernimnega) tipa, tj. skupni izraz višje ravnine za tisto, kar ima na nižji ravnini več imen« (1991: 193). Višji pojem navadno uvajamo zato, ker je ekonomičen in vključuje vrsto podobnih pojavov, katerih razlike v danem kontekstu niso relevantne. Toda v birokratskem stilu prihaja do zlorabe tega mehanizma.

Prvič, višji pojem ni nujno ekonomičen, saj so umetno skovani izrazi praviloma dolgi. Besedi *uvoz in izvoz*, se recimo, zamenjata z daljšim izrazom *spoljnotrgovinska razmena (zunanjetrgovinska menjava)*.

Primeri iz *Borbe*:

*i održavanje dostignutog stepena spoljne likvidnosti zemlje, uz poboljšanje njenog položaja u **spoljnotrgovinskoj razmeni***

*Pri tom SIV ima u vidu rezultate postignute u **spoljnotrgovinskoj razmeni** posle donošenja sredinom godine poznatih mera*

*na sednicama u narednoj nedelji Savezno izvršno veće utvrdiće konkretne uslove i instrumente **spoljnotrgovinske razmene** za 1976. godinu*

V *Delu* najdemo podobne primere:

*... na primer urejanje pogojev in usmerjanje tokov **gospodarske izmenjave s tujino**.*

*Eno od področij, kjer bo treba v letošnjem letu zagotoviti samoupravno usmerjanje gospodarskih tokov, je vsekakor **zunanjetrgovinska menjava**.*

¹³ Po novejši kognitivistični teoriji je osnovna raven kategorizacije tista, na kateri človek dobi največ informacij z najmanjšim kognitivnim naporom. Tej ravni kategorizacije pripada npr. *stol*; *kuhinjski stol* pripada podrejeni ravni, *pohištvo* pa nadrejeni ravni (Klikovac 2001: 90).

Poleg tega se splošni termini v birokratskem stilu uporabljajo tam, kjer so potrebni konkretni. Takšni izrazi so recimo *aktivnosti, mere, delovati, stvoriti uslove*. Poglejmo najprej primere iz *Borbe*.

*Dva ministra su iscrpno razmotrila situaciju u Evropi i saglasila se o potrebi daljeg **delovanja** u cilju uspešnog završavanja priprema za završnu fazu konferencije o bezbednosti i saradnji*

V tem primeru zaradi samostalnika *delovanje* ni natančnega podatka o tem, kdo bi moral kaj narediti. V naslednjem stavku pa sta uporabljena splošna samostalnika *aktivnost* in *mera*, čeprav bi več informacij lahko dobili iz bolj konkretnih samostalnikov.

*Na sednici Komisije Saveznog izvršnog veća za ekonomsku politiku zaključeno je isto tako da se hitno razmotri potreba donošenja **mera** radi usklađivanja **aktivnosti** i povezivanja izvoza i uvoza, pri čemu je istaknuta potreba da se i sadašnja **aktivnost** spoljnotrgovinskih organizacija usmeri u tom pravcu*

V primerih, ki sledita, pa sta uporabljena splošna izraza *stvoriti uslove* in *preduzeti mere*, ki sta v birokratskem stilu zelo pogosta.

*Novi privredni sistem je **stvorio uslove** i mogućnosti za efikasnije privređivanje*

*To će, po oceni Veća, zahtevati od svih društvenih činilaca da **stvaraju uslove** i **preduzimaju odgovarajuće mere** za dalje jačanje našeg izvoza*

Tudi v *Delu* najdemo podobne primere. V prvem primeru imamo splošni samostalnik *ukrep*.

*Podpisniki dogovora bodo z **ukrepi** ekonomske politike ter z drugimi **ukrepi** in predpisi zagotavljali, da bo rast cen proizvodov in storitev v letu 1978 nižja od dosežene rasti cen v letu 1977.*

V naslednjem primeru pa je namesto konkretnega uporabljen splošnejši izraz *ustvariti pogoje*:

*Z novo ustavo smo **ustvarili** realnejše **možnosti in pogoje** za uspešen spopad s temi problemi.*

Za birokratski stil je značilna tudi uporaba izrazov splošnega pomena (*kada je reč o, kada se radi o, u pitanju je, povodom, u pogledu, u kontekstu*), ki se uporabljajo namesto izrazov, ki označujejo konkretne in neposredne odnose. Navajamo samo primere iz *Borbe*, saj jih v *Delu* nismo našli.

Ističe se da odredbe o dohotku nisu dovoljne da se postojeće dileme u toj oblasti otklone, jer je razrada u tom pogledu nedovoljna.

Bolje povedano bi bilo: *jer ta oblast nije dovoljno razrađena*, ali še bolje: *jer tu oblast ti i ti nisu dovoljno razradili.*

Jedan od prioritenih zadataka u kontekstu politike stabilizacije upravo treba da bude definitivno zaustavljanje svih vidova prekomerne potrošnje

V tem primeru je predložnosklonska zveza v kontekstu popolnoma odveč in ima evfemistični učinek.

Izraze, ki pripadajo višjim ravnem kategorizacije bralci težko »spustijo« na osnovno raven in zato ostajajo v sferi abstrakcij, katerih pomenov ne morejo točno razbrati. Tako ti izrazi lahko služijo prikrivanju ali ublažitvi relevantnih informacij, kot tudi »blefiranju«: za splošnim izrazom je lahko nekaj kompliciranega ali pa nekaj povsem trivialnega.

2.2. Delitev pojavov v dve skupini: ugodno/pozitivno – neugodno/negativno

Splošnost birokratskega stila pa se odraža na še enem nivoju: vsi pojavi so grobo klasificirani v dve skupini: *pozitivne/povoljne* in *negativne/nepovoljne*.

Predsednik Korejske republike i predsednik SIV su pozitivno ocenili dosadašnje napore u razvoju naših dveju zemalja.

Veće je konstatovalo da su napori naše društvene zajednice za suzbijanje inflacije u protekloj godini dali povoljne rezultate

U zaključcima Veća o ovom pitanju ističe se, između ostalog, da je i pored pozitivnog delovanja sistema plaćanja u celini bilo teškoća i problema

Osnovna karakteristika dosadašnje saradnje je da se ona odvijala na bazi kreditnog a ne dohodovnog odnosa, što je imalo nepovoljne posledice za organizacije kojima su krediti odobravani

Tudi v *Delu* najdemo primere za taj pojav:

*Izhodišča za bodočo organiziranost sindikatov v ljubljanski regiji je na včerajšnji seji **pozitivno** ocenil tudi komite mestne konference ZKS Ljubljana.*

*Ocene gospodarskih razmer v Sloveniji, pa tudi v Jugoslaviji nas opozarjajo na **nekatero negativne** tendence.*

*Delegati občin so na zasedanju v republiški skupščini **ugodno** ocenili besedilo osnutka zakona o družinskih razmerjih.*

*Hrvaško gospodarstvo ima osem mešanih podjetij v deželah v razvoju, vendar je njihova sestava dokaj **neugodna**.*

Na ta način birokracija ustvarja črno-belo sliko sveta, v katerem obstajajo pojavi, ki jih odobrava in tisti, ki jih ne odobrava. »Z uporabo izrazov, ki veljajo za celoten razpon situacij se odpravljajo stopnje, nianse, prihaja do osiromašenja jezika in nasilnega izenačevanja različnih izkušenj« (Klikovac 2001: 92).

2.3. Eksplicitna kategorizacija pojmov na višji ravni

Splošnost lahko dosežemo tudi z »dekompozicijo povedka«, saj gre tudi v tem primeru za kategorizacijo dejanja na zelo visoki ravni. Ta pojav Duška Klikovac (2001: 92) imenuje *eksplicitna kategorizacija na višji ravni*, saj lahko hkrati imenujemo kategorijo osnovne ravni (z glagolnikom), kot tudi višjo kategorijo (z glagolom splošnega pomena), kot v primeru *vršiti analizu* ali v naboru primerov, ki smo jih navedli pod nominalnostjo.

Eksplicitna kategorizacija pa obstaja tudi pri samostalnikih: iz enega samostalniškega pojma tvorimo njemu nadrejen pojem in ga imenujemo s samostalnikom, prvotni samostalnik pa postaja njegovo določilo, t.j. levi prilastek (tako recimo *izvoz* postaja *izvozna aktivnost*). Najprej navajamo primere v srbsčini.

*U poslednje vreme došlo je i do izvesnog jačanja **izvozne aktivnosti** naše zemlje*

V tem primeru je namesto samostalnika *izvoz* uporabljen izraz *izvozna aktivnost*. V naslednjem stavku pa je enostaven časovni prislov *juče* zamenjan z izrazom *tokom jučerašnjeg dana*.

Tokom jučerašnjeg dana u nastavku sednice najveća pažnja bila je posvećena razmatranju prilika na Bliskom istoku

kolektivnoj odgovornosti za obavljanje **samoupravljačkih funkcija**

V zadnjem zgledu bi bilo bolje povedano: *odgovornosti za obavljanje samoupravljanja*, ali še bolje: *odgovornosti za samoupravljanje*.

Sledijo primeri v slovenščini. V prvih dveh primerih je avtor uporabil splošni samostalnik *dejavnost*, od konkretnih samostalnikov *raziskovanje* in *gospodarstvo* pa je tvoril levi prilastek:

*Na seji republiškega komiteja za turizem so večji del razprave namenili razvoju **raziskovalne dejavnosti** na področju turizma.*

*... prišlo pa je tudi do novih oblik sodelovanja, v katerega so se vključili novi **nosilci gospodarske dejavnosti**.*

V slednjem primeru bi torej bilo bolj enostavno povedano *nosilci gospodarstva*, ali še bolj enostavno – *gospodarstveniki*.

*Tako devetmesečni podatki o sklenjenih pogodbah za izvajanje investicijskih del v tujini kot enajstmesečni podatki o ponudbah za nove posle kažejo, da je obseg **investicijske dejavnosti** slovenskih izvajalcev **investicijskih del** v tujini v minulem letu znatneje porastel.*

Investicijska dela bi v tem primeru lahko zamenjali z *investicijami*, drugi del stavka (po vejici) pa bi se lahko bolj enostavno glasil: *da so se slovenske investicije v tujini v minulem letu povečale*. V naslednjem stavku je *kandidiranje* zamenjano z izrazom *kandidacijski postopek*.

*V tako sestavljenih kandidacijskih konferencah SZDL bodo delovni ljudje uresničevali svoje pravice in obveze v **kandidacijskem postopku**.*

V zadnjem primeru pa je beseda *izvoz* zamenjana z besedno zvezo *izvozna dejavnost*.

*Združena banka bo letos prispevala maksimalne napore za stimuliranje tistih delov gospodarstva, ki so usmerjeni k **izvozni dejavnosti**.*

Prav tako je bila v času socializma zelo pogosta dekomponirana oblika izraza *radnik/delavec*. Poglejmo primere v srbščini:

*Organi državne uprave dužni su da svojim radom **radnim ljudima**, OOUR i drugim samoupravnim zajednicama obezbeđuju efikasno ostvarivanje njihovih prava i interesa*

*Zalokar je rekao da se materijalna osnova samoupravljanja u mesnoj zajednici prvenstveno treba da zasniva na samoupravnom udruživanju rada i sredstava između **radnih ljudi** i građana i osnovnih organizacija udruženog rada*

*u SIZ u nedovoljnoj meri dolazi do izražaja neposredni interes **radnih ljudi** i građana iz osnovnih ćelija društva*

Sledijo primeri v slovenščini:

*Še je čas, da **delovnemu človeku** zagotovimo možnost uresničiti pravico do neposrednega odločanja o delu in financiranju*

*Pri tem bomo toliko uspešnejši, kolikor bo naša sposobnost za idejnopolitično usmerjanje družbene aktivnosti **delovnih ljudi** večja.*

*Gre tudi za dejavnosti, ki spodkopavajo oblast **delovnega ljudstva**.*

*V njej (socialistični zvezi delovnega ljudstva, op. a.) **delovni ljudje** uresničujejo politično in akcijsko enotnost socialističnih sil pri usmerjanju družbenega razvoja na temelju oblasti in samoupravljanja delavskega razreda in vseh **delovnih ljudi**.*

Glede na to, da se pri tem jezikovnem mehanizmu ključni pojav imenuje z določilom, fokus pa prehaja na samostalnik splošnega pomena, ki nima takšne (negativne) konotacije kot prvotni samostalnik, ima lahko eksplicitna kategorizacija tudi evfemistični učinek. V naslednjih primerih iz *Borbe* ne gre za *inflacijo*, ampak za evfemistične *inflatorne tendencije* in *inflatorna kretanja*:

*Ovaj dogovor predstavljaće dalji korak u pravcu uspešnog nastavljanja borbe za suzbijanje **inflatornih tendencija**.*

*Takođe je podvučena neophodnost ograničavanja prekomerne potrošnje koja po pravilu nalaže veću emisiju novca i izaziva **inflaciona kretanja***

Tito prispel v Slovenijo

Po sprejemu na Brniku se je predsednik s spremstvom odpeljal na Brdo

BRDO PRI KRANJU, 27. maja (Tanjug) — Predsednik republike Josip Broz Tito z ženo Jovanko je danes dopoldne prispel v Slovenijo. Skupaj z njim je pripotoval Edvard Kardelj z ženo Pepco.

Na Brniku so predsednika Tita pričakali in mu zaželeli dobrodoščilo najvišji predstavniki družbenopolitičnega življenja Slovenije: Sergej Krašger in Ládija Sentjuro, France Popit, Mitja Ribičič, Andrej Marinc, generalpolkovnika Franc Tavčar in Rudolf Hribernik ter predstavniki občine Kranj.

Kranjski pionirji so predsedniku republike in njegovi ženi izročili šopke cvetja ter tovarišu Titu čestitali za rojstni dan.

Ko je predsednik Tito prišel skozi novo letališko stavbo, so mu predstavniki delovne skupnosti letališča Ljubljana-Pulj podarili za rojstni dan kipec Ikara, ki ga v znamenje priznanja podeljujejo delavcem, najzaslužnejšim za razvoj samoupravljanja.

Nato se je predsednik Tito, pristrčno pozdravljen od pionirjev, ki so bili takrat na letališču, s spremstvom odpeljal na Brdo pri Kranju.

PREDESEDNIK TITO NA BRNISKEM LETALIŠČU — Včeraj dopoldne je prispel v Slovenijo predsednik SFRJ Josip Broz Tito z ženo Jovanko. Skupaj z njim je pripotoval Edvard Kardelj z ženo Pepco.

Foto: Joco Znidaršič

Naslednji primer iz *Dela* tudi odslikava ta pojav: *posojilne obveznosti* bi lahko zamenjali z besedo *posojila*, ali še manj evfemistično *dolgovi*.

*Za komunalno graditev je bilo sicer sklenjenih za 406 milojonov **posojilnih obveznosti**.*

2.3.1. Samostalniki *dejavnost, področje, center, organizacija*

Nekateri drugi samostalniki splošnega pomena, ki okoli sebe zbirajo več nižjih pojmov, so tudi: *delatnost, oblast, področje, centar, organizacija* ipd. Samostalniki, ki označujejo nižji pojem, se lahko pojavijo tudi v funkciji desnega prilastka. Na primer:

*Međurepublički komitet za **oblast tržišta** (Namesto: za tržište.)*

*Mada su pozitivno ocenjeni naperi autora ovog Nacrta zakona da se njegovim odredbama bliže definiše uloga **organizacije Sindikata**, ukazuje se da u njima ima dosta nedorečenih i nepreciznih formulacija (Namesto: uloga Sindikata.)*

*Posebna pažnja na sednici je posvećena sprovođenju politike **na području** cena (Namesto: sprovođenje politike cena.)*

*U Doboju je danas završeno dvodnevno svetovanje predstavnika centara za marksističko obrazovanje **sa područja Bosne i Hercegovine** (Namesto: iz Bosne i Hercegovine.)*

To so bili primeri iz srbskega, zdaj pa pogledajmo primere iz slovenskega časopisa (samostalniki *dejavnost, področje, območje, center, organizacija, ipd.*):

*V naši republiki nimamo ravno na pretek strokovnjakov, ki se ukvarjajo z **raziskovalnim delom na področju turizma**. (Namesto: z raziskovanjem turizma.)*

*Delegati občin so na zasedanju v republiški skupščini, ko so obravnavali več zakonskih osnutkov ter resolucijo o razvoju vzgoje in izobraževanja v SR Sloveniji, ugodno ocenili **besedilo osnutka** zakona o družinskih razmerjih. (Namesto: osnutek zakona.)*

*Dopolnitev mnenja in predlogi morajo izoblikovati besedilo dokumenta tako, da bo služil kot dolgoročnejši program **na področju** vzgoje in izobraževanja. (Namesto: za vzgojo in izobraževanje.)*

2.3.2. Samostalniki s posebno konotacijo

Včasih ima samostalnik nadrejene ravni posebno konotacijo ali pomensko nianso in je lahko ravno zaradi tega uporabljen. Takšni so recimo samostalniki *akcija* (ki implicira odločnega in agilnega organizatorja), *proces* (ki implicira dolgotrajnost in zapletenost dejanja), *pojava/pojav* (implicira sporadičnost nekega dogodka in ima zato evfemistični učinek), *tendencija/tendenca* (omili pomen dejanja, t.j. ima evfemistični učinek), *sistem* (implicira kompleksnost nekega pojava) ipd. Iz *Borbe* smo izbrali naslednje zanimive primere:

*u 1976. godini predviđene su odgovarajuće mere i **akcije za uspešno ostvarivanje politike cena***

*Članovi saveta su se zatim založili da se izradi sličan republički dokument kojim bi se definisala **akcija za stabilizaciju privređivanja** u republici*

*U tu svrhu biće nužno ujednačavati forme, kriterije i namenu marksističkih centara, čime će se prevazići **pojave i tendencije umanjivanja njihove namene**, ciljeva i osposobljavanja za njihov uspešan rad u radnim organizacijama.*

*široko rasprostranjenu **pojavu nelikvidnosti***

Izražena su i mišljenja da nisu prihvatljiva rešenja o odgovornosti radnika za materijalnu štetu koju učini **u procesu rada**

podsticanje i usmeravanje **procesa udruživanja rada i sredstava**

To je bila značajna novina u **sistemu planiranja**.

Sledijo primeri iz *Dela*.

Teh **pojavov nespoštovanja** prostega združevanja dela in sredstev ter drugih načel samoupravljanja je še veliko.

Našteta izhodišča so napotilo za **akcijo družbenopolitičnih odganizacij** pri mobiliziranju in usmerjanju delovnih ljudi in občanov.

Poglavita pozornost današnjih razpravljalcev je veljala **procesu samoupravnega oblikovanja** TOZD in drugih temeljih samoupravnih skupnosti, ki je bilo s koordinirano **akcijo družbenopolitičnih organizacij** uspešno zastavljeno. V **procesu samoupravnega preoblikovanja** celotne organizacije združenega dela si bomo morali odločno prizadevati, da čimprej odpravimo **pojave zavajanja delavcev**.

Med najbolj odločnimi je bila prav zahteva, da se v ustavi opredeli vloga družbenopolitičnih organizacij v **sistemu političnega odločanja**.

V zadnjem času pa se vedno pogosteje govori o počasnosti, o motnjah, pa tudi o odporu proti **procesu sporazumevanja in dogovarjanja**.

Samostalnik *pitanje/vprašanje* implicira, da je nekdo o nečem govoril na nekem sestanku ali zborovanju, zato se pojavljajo stavki, v katerih je ta samostalnik povsem odveč.

Učesnici dogovora obavezali su se da će, u okviru svojih prava i dužnosti, podsticati informativnu delatnost i rešavati **pitanja materijalnog položaja i razvoja OUR** iz ove oblasti

V tem primeru ima samostalnik *pitanje* evfemistični učinak: ne rešuje se sam *materijalni položaj i razvoj*, ampak *pitanje materijalnog položaja*. Podobno je tudi v naslednjih dveh primerih:

tu se ne radi samo o **pitanju finansijske discipline**, već i problemima ukupnog rada i poslovanja organizacije udruženog rada

Ovakva, nimalo ružičasta slika, bila je povod da sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku juče raspravlja o aktuelnim **pitanjima udruživanja rada i sredstava**

To so bili primeri iz Borbe, pogledajmo zdaj še primere iz *Dela*:

*Razpravljali so tudi o **vprašanjih uresničevanja enotnega trga.***

*Pri tem posebej opozarjamo na **vprašanje smotrnega izkoriščanja strokovnih kadrov.***

*... do razprave v skupščini pa bo RS za urbanizem sistemska vprašanja predložil v razpravo republiškemu svetu za **vprašanja družbene ureditve.***

Tako eksplicitno kategorizirani samostalniški pojmi so predstavljeni kot prvine trdne in jasno definirane družbene in državne organizacije. Implicirano je torej, da sta država in družba, čeprav zapleteni, vendarle precizno organizirani ter da je vsak vidik »pod kontrolo«. Drugače povedano, »birokracija s pomočjo teh izrazov samo sebe reklamira kot sposobno, doraslo težkim nalogam, ki so postavljene pred njo« (Klikovac 2001: 95). Kot smo lahko razbrali iz primerov, je cilj teh izrazov včasih tudi doseganje evfemističnega pomena.

3. Nedoločenost

S pomočjo posameznih jezikovnih sredstev lahko izpustimo informacije, ki niso relevantne. Toda po mnenju D. Klikovac (2001:95) se ta jezikovna sredstva v birokratskem stilu uporabljajo z namenom neizrekanja relevantnih informacij.

Nedoločeni lahko najprej postanejo udeleženci v situaciji ali vršilci dejanj, jezikovna sredstva, s katerimi to dosežemo, pa so lahko leksična ali slovnična.

3.1. Leksična sredstva

Med leksična sredstva spadajo izrazi *pojedini/posamezni, razni, i drugi/in drugi, jedan od / eden (od)*, in nedoločeni zaimki (*neki/nekateri, nekakav/nekakšen...*). Poleg tega lahko rečemo tudi, da pomen splošnih zaimkov (*svi, sve, svaki / vsi, vse, vsak...*) meji na nedoločenost, saj se »z imenovanjem vseh skupaj (ali vsega skupaj) ne imenuje nikogar (ničesar) posamezno« (Klikovac 2001: 95). S pomočjo teh izrazov lahko ostanejo nedoločeni agens, patiens, instrument, mesto ali pa več teh dejavnikov skupaj. Sledijo reprezentativni primeri iz *Borbe*.

*Naglasio je takođe da se i u novinskim kućama i u kolektivima radija i televizije dosta uradilo za rešavanje materijalnih **i drugih problema** (Nedoločen je patiens.)*

*Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku zaključila je da bi valjalo intenzivirati aktivnost **svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva** na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava. (Nedoločen je agens.)*

*Veće se takođe založilo i za rešavanje problema u radu **nekih opštinskih komisija**, posebno kad su u pitanju deficitarnost **stručnjaka raznih profila**, nedostatak stručnih radnika za vođenje postupka itd (Nedoločena sta agens in patiens.)*

*Veće je naglasilo potrebu većeg angažovanja organa za pokretanje i vođenje postupka i veće saradnje i koordiniranja rada **pojedinih komisija i opštinskih organa za prihode** (Nedoločen je patiens.)*

*Dogovorom je, isto tako, predviđeno da će **sve društveno-političke zajednice**, u svojoj nadležnosti, preduzeti neophodne mere za dalje unapređivanje funkcionisanja društvenih rezervi za intervencije na tržištu. (Nedoločen je agens.)*

postavlja pitanje da li se detaljisanjem i **pojedinih imperativnim normama zakona** ne sužava samoupravno pravo radnika (Nedoločen je instrument.)

Jedan od prioritenih zadataka u kontekstu politike stabilizacije upravo treba da bude definitivno zaustavljanje **svih vidova** prekomerne potrošnje (Nedoločena sta agens in patiens.)

da li su korekcije cena koje se **u nekim oblastima** vrše u poslednje vreme u skladu sa društvenim dogovorom o sprovođenju politike cena za 1975. godinu (Nedoločeno je mesto.)

„Obresti“ za cene
Marca že za skoraj 23 odstotkov višje maloprodajne cene kot leto dni poprej — »Trčenje« v gospodarsko rast

LJUBLJANA, 10. aprila — Kaže, da se bomo v letošnjem letu dodobra naučili »obresti« nekajletnega zaviranja cen. Marca se je namreč spet krepko podražila hrana in izdelki, Res pa je, a je še slabše, da je bilo nekaj teh podražitev že februarja in so jih vračunali šele v marčevsko podražitev. Na spisku višjih marčevskih drobnoprodajnih cen v Sloveniji so se znašli kruh in drugi izdelki iz žita, meso, mleko, mlečni izdelki, obutev, tekstilni izdelki, alkoholne pijače, pohištvo, električni gospodinjski aparati, gradbeni material, komunalne in prometne storitve itd.

Te podražitve bodo nemara na police trgovin privabile spet kakšen izdelek, ki ga zdaj zaradi premajhnega dohodka ne izdelujejo in prodajajo. Ker pa se znatneje dražijo tudi neindustrijsko blago in storitve, se je bati, da bo marsikaterega industrijskega blaga zaradi drugačnega urejanja cen še manj. Vsekakor pa je ob zdajšnji stopnji dražitev pričakovati tudi krepko znižanje kupne moči, manjšanje prodaje in nižanje industrijske rasti. Takšne učinke pa nemara želi letošnja resolucija, ki zahteva skromnejšo

gospodarsko rast.

Marca letos se je v primerjavi z lanskim marcem v Sloveniji podražila zelenjava za 86,5 odstotka, tekoče gorivo in maziva za 36,1 odstotka, komunalne storitve za 34,4, kurjava za 32,5, kulturne storitve za 31,1, jajca za 28,7, prometne storitve za 28,2, meso za 27,6, obutev za 26,7, gradbeni material za 26,3, usnjeni in gumijasti izdelki za 26,1, vozila za 25,3, pohištvo za 22,5, higienska sredstva in čistila za 19,7, razsvetljava za 19,5, obrtne storitve za 18,8, PIT storitve za 17,7, tekstilni izdelki za 16,9, alkoholne pijače za 15,7, ribe za 15,4, sadje za 15,3 mleko in mlečni izdelki za 14,1, šolske potrebščine in časopisi za 12,9, električni aparati za gospodinjstvo za 12,9, tobačni izdelki za 12,3, žito in izdelki iz žita za 11,9, kemična sredstva za kmetijstvo za 10,5, maščobe za 9,4 odstotka itd.

ILJA POPIT

Sedaj pa pogledajmo sorodne primere iz *Dela*.

Kljub dobrim načelom o enotnem trgu, v stališčih sindikatov in drugod, je teh pojavov nespoštovanja prostega združevanja dela in sredstev ter drugih načel samoupravljanja še veliko. (Nedoločena sta agens in patiens.)

Delegati občin so ob predlogih za spremembo posameznih določil osnutka poudarili pravilnost temeljnega izhodišča zakona. (Nedoločen je patiens.)

V številnih pripombah, ki so se nanašale na to gradivo je bilo čutiti enotno prizadevanje, da bi precizirali **nekatero preveč pavšalne ali preostre sodbe o minulem »liberalističnem«** obdobju v kulturnem življenju, zlasti pa da ne bi prezrli **nekaterih pozitivnih dosežkov** v tej sferi ustvarjanja. (Nedoločen je patiens.)

Tu gre za uresničevanje nalog Socialistične zveze kot enotne fronte **vseh organiziranih socialističnih sil** in vzporedno s tem mobilizacije **vseh drugih družbenopolitičnih organizacij in družbenih mehanizmov**. Uspešnost naše prihodnje politične aktivnosti je odvisna od sočasnega reševanja **vseh nalog**. (Nedoločena sta agens in patiens.)

V sklepih poudarjajo, da so se ob vodilni idejnopolitični vlogi ZK izpričale učinkovita organizacijska, mobilizacijska ter usmerjevalna vloga **vseh družbenopolitičnih organizacij** in njihova idejnopolitična in akcijska enotnost na **vseh ravneh** v okviru SZDL. (Nedoločena sta agens in mesto.)

Zaradi tega so v poročilih o izvajanju posameznih sporazumov navedeni primeri, ko **eden od udeležencev** pritiska na gospodarsko šibkejšega, na odvisno organizacijo itd. (Nedoločen je agens.)

Počasnost, formalno obravnavanje in tudi **različni odpori**, ki se kažejo – vse to priča, da imamo še vedno opraviti s tehnokratskimi, etatističnimi in skupinsko-lastniškimi nazori kot tudi s silami ki takšne nazore zastopajo (Nedoločen je agens.)

Delovni ljudje so v razpravi hkrati prispevali številne pripombe za dopolnitev **posameznih** ustavnih rešitev. (Nedoločen je patiens.)

O nedoločenosti birokratskega stila najbrž najbolje pričajo leksemi *izvesni, određeni* i *odgovarajući*, ki so iz pomena popolne določenosti razvili pomen popolne nedoločenosti. V Borbi smo za to našli naslednje zglede.

*njihovog finansiranja koje se bazira na razrezivanju **određenih procenata izdvajanja***

V prvem primeru je uporabljen pridevnik *određeni (določeni)*, *procenti* pa so vendarle nedoločeni. V naslednjem stavku pa imamo poleg pridevnika *određene* tudi *odgovarajuće*:

*Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da u vezi s tim pokreću **određene inicijative i preduzimaju odgovarajuće mere.***

Podobno se zgodi tudi v naslednjem primeru, v katerem avtor ne pove, katere in kakšne *mere* so sledile.

*izveštaji radnih grupa prihvaćeni su na zborovima sa ogromnom većinom, posle toga usledile su i **odgovarajuće mere***

Na koncu navajamo tudi primer, v katerem ima pridevnik *izvesni* precej nedoločen pomen:

*U poslednje vreme došlo je i do **izvesnog** jačanja izvozne aktivnosti naše zemlje*

V *Delu* pa smo iskali izraze *določeni* in *ustrezni* z nedoločenim pomenom in smo našli naslednje primere.

*Ko so obravnavali stanje na področju tržišča in cen, so v zveznem izvršnem svetu ugotovili, da **določeno** število organizacij združenega dela in drugi dejavniki izrazito težijo k temu, da bi že v začetku leta spremenili cene in zvišali davke.*

Čeprav imamo v tem primeru pridevnik *določen*, je število organizacij ostalo nedoločeno. Podobno je tudi v naslednjem primeru – nedoločene so vrste vrednostnih papirjev:

*Poleg dveh posebnih zveznih zakonov, ki urejata poslovanje z menicami in čeki, bomo v bližnji prihodnosti dobili še tretji, zakon o **določenih** vrednostnih papirjih.*

V naslednjem primeru nedoločen pomen ima pridevnik *ustrezni*:

*Na podlagi sprejetih temeljnih načel kadrovske politike v naši republiki, zlasti sklepov in stališč 5. seje republiške konference SZDL in **ustreznih** stališč republiškega sveta ZSS sprejemata republiška konferenca SZDL in republiški svet ZSS dokument »o načelih in merilih kadrovske politike za kandidiranje ob volitvah 1974«.*

3.2. Slovnica sredstva

Nedoločenost agensa lahko dosežemo tudi s slovnimi sredstvi. Poleg nominalizacije, o kateri smo že govorili, se pojavlja tudi uporaba splošnega vršilca dejanja, oz. trpnika, brezosebni izrazi in prve osebe množine. Poglejmo najprej primere trpnika iz srbskega časopisa.

*Zbog toga **se** u kolektivima **predlaže** da **se** ova rešenja detaljnije **razmotre** i na osnovu primedaba **formulišu** što adekvatnije zakonske odredbe*

V tem primeru avtor zaradi uporabe trpnika ni povedal ne kdo to predlaga, ne kdo mora o tem premisliti, ne kdo naj bi to formuliral.

*Stoga je i predlog da **se** prethodno, kao uvod u donošenje planova, **utvrđuju** zajedničke potrebe, tačnije njihovi bilansi i **usklađuju** sa mogućnostima naišao na podršku na današnjoj sednici saveta. To je bila značajna novina u sistemu planiranja.*

Če ta stavek malo preformuliramo, dobimo informacijo, da je svet prvič predlagal usklajevanje potreb z možnostmi.

*... tim pre što **se** upravo danas svuda **ulažu naponi** da se poboljša materijalno stanje i reše drugi problemi u železničkom saobraćaju*

V tem primeru zaradi uporabe trpnika bralci ne dobijo informacije, kdo točno si prizadeva.

*tek posle Pisma druga Tita i Izvršnog biroa Predsedništva SKJ odlučnije **su identifikovane** tehno Birokratske snage*

Trpnik je tudi v tem stavku zabilisal informacijo o vršilcu dejanja, namreč kdo je identificiral *tehno Birokratske snage*? Podobno je tudi z naslednjim primerom:

*Pritom će **se** posebno **voditi** računa o pružanju podrške organizacijama udruženog rada koje izvoze značajan deo svoje proizvodnje*

V stavku, ki sledi, pa sta dva glagola v trpniku ostala brez osebka: *potvrditi* in *sprovoditi*:

***Potvrđena je** uzajamna želja da **se** **sprovode** u život zaključeni sporazumi*

Naslednji primer je podoben:

***istaknuta je** potreba da se i sadašnja aktivnost spoljnotrgovinskih organizacija usmeri u tom pravcu*

V naslednjem zgledu zaradi uporabe trpnika ne vemo, kdo je zastavil vprašanje in kdo je odgovoren za kratenje pravic delavcev:

*U javnoj raspravi takođe **se postavlja** pitanje da li **se** detaljisanjem i pojedinim imperativnim normama zakona **ne sužava** samoupravno pravo radnika*

V zadnjem primeru, ki ga tu navajamo, pa so brez osebka ostali trije glagoli.

*Mada **su** pozitivno **ocenjeni** naponi autora ovog Nacrta zakona da **se** njegovim odredbama bliže **definiše** uloga organizacije Sindikata, **ukazuje se** da u njima ima dosta nedorečenih i nepreciznih formulacija.*

Tudi v *Delu* najdemo podobne primere uporabe trpnika:

V prvem primeru sta brez vršilca dejanja glagola *predvideti* in *izvajati*.

Vendar je predvideno, da ima lahko nastala škoda tolikšne razsežnosti, da preseže možnost posameznega udeleženca samoupravnega sporazuma, da bi povrnil nastalo škodo. Zaradi tega so v poročilih o izvajanju posameznih sporazumov navedeni primeri, ko se sporazum v praksi sploh ne izvaja.

Tudi v naslednjem primeru najdemo dva glagola v trpniku: *omeniti* in *uvrstiti*:

V razpravi je bilo omenjeno, da bo vprašanje obveznic uvrščeno na sejo sveta guvernerjev republiških Narodnih bank

V zadnjem primeru iz *Dela* pa imamo glagol *ugotoviti* v trpniku:

Vendar pa je bilo hkrati ugotovljeno, da bo terjal ta proces polno družbenopolitično in strokovno angažiranje.

Drugo slovnično sredstvo, ki se v birokratskem stilu uporablja za doseganje nedoločenosti, so brezosebni izrazi, s pomočjo katerih lahko, podobno kot s trpnikom, tvorimo stavke brez osebkov, oziroma vršilcev dejanja. S pojmom brezosebni izrazi v srbščini razumemo denimo izraze *potrebno je, treba, neophodno je, nužno je, mogoče je, ima/nema + logični osebek*, ipd.

U tu svrhu biće nužno ujednačavati forme, kriterije i namenu marksističkih centara (Kdo jih bo izenačil?)

Samo za prve dve godine plana od 23 milijarde koliko je uplaćeno u Fond, trebalo je udružiti 4,6 milijardi, a moglo je i više. (Čigava dolžnost je to bila?)

do sada nema nijednog primera udruživanja i zajedničkih ulaganja po ovoj osnovi u razvojne programe ovih krajeva (Kdo je za to odgovoren?)

Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku zaključila je da bi valjalo intenzivirati aktivnost svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava. (Namesto bolj konkretnega: ... zaključila je da sve samoupravne organizovane snage našeg društva treba da intenziviraju aktivnosti ...)

V slovenščini srečujemo brezosebne izraze kot so *potrebno je, treba je, nujno je, mogoče je, je/ni* + logični osebek ipd.

*Pri tem, imamo vedno pred očmi, da **je nujno treba** dosledno spoštovati načela neodvisnosti, suverenosti, nedotakljivosti meja in ozemeljske celovitosti. (Kdo jih mora spoštovati?)*

*Ob tem **bo** seveda tudi **nujno** zagotoviti vire za izdelavo raziskovalnih nalog, vrh tega pa **bo treba** v vse razvojne in raziskovalne programe v največji meri vključiti vpliv in interes združenega dela v turizmu in gostinstvu. (Spet ni nihče imenovan.)*

*Prav zato **je potrebno** storiti vse za čim hitrejšo samoorganiziranje gospodarstva skladno z ustavnimi dopolnili (Kdo mora storiti vse?)*

*Neredko je slišati (celo od tistih, ki dogovorjenega ne spoštujejo!) **da bi bilo nujno treba uvesti** tudi bolj določene sankcije za kršitelje. (Čeprav je to nujno, ne vemo, kdo bi jih moral uvesti.)*

*Menil je, da **je treba** upoštevati idejna, politična in strokovna merila (Kdo jih mora spoštovati?)*

Težnja k brezosebnosti je tako močna, da avtorji ne spoštujejo niti slovničnih pravil: sedanji deležnik se mora vedno nanašati na osebek stavka, kar v naslednjih stavkih ne drži:

***neophodno je** učiniti napor da se uloga i zadaci Sindikata jasnije i kompleksnije regulišu i, **polazeći** od ustavnih opredeljenja, u odgovarajućim delovima zakona preciznije razrade*

***Polazeći** od odluka šestog specijalnog zasedanja Generalne skupštine OUN **podvučena je neophodnost** korenitih promena u postojećem sistemu međunarodnih ekonomskih odnosa...*

Tudi za ta pojav smo našli primere samo v srbsčini, saj tako kot pri trpniku obstaja vtis, da je sedanji deležnik (v srbskem jezikoslovju – glagolski prilog sadašnji) precej pogostejši v srbsčini, kot v slovenščini. Tudi ta pojav ni še obdelan v primerjalnih analizah srbsčine in slovenščine (Đukanović, Kovačević 2010).

V Borbi smo našli tudi primere, v katerih so ta slovnična sredstva (trpnik in brezosebni izrazi) združena. V prvem primeru najdemo nenavaden brezosebni izraz *neophodnost je* ter glagol *formirati* v trpniku.

neophodnost je da se formiraju i posebna tela koja će se baviti praćenjem ostvarivanja koncepta dugoročnog razvoja

V naslednjem primeru so tudi kombinirani trpnik in brezosebni izrazi, brez vršilca dejanja pa so ostali glagoli *postaviti, smanjiti in odkloniti*.

*Savezno izvršno veće utvrdiće konkretne uslove i instrumente spoljnotrgovinske razmene za 1976. godinu, koji **treba da budu tako postavljeni da se u najvećoj mogućoj meri smanji** administrativna procedura i **otkloni** arbitriranje organa uprave.*

V naslednjem primeru so brez osebka glagoli *zauzeti, izjednačiti, stvoriti in dodeljivati*.

***Zauzet je stav da treba izjednačiti** norme, a i **stvoriti** jedinstvene kriterijume prema kojima će **se dodeljivati**, na primer, Prešernove, Kidričeve i Krajgerove nagrade*

Nenazadnje lahko nedoločenost agensa dosežemo tudi z uporabo prve osebe množine. Navajamo primer iz *Dela*, v katerem je vršilec dejanja izražen s prvo osebo množine, čeprav se, kot vidimo iz konteksta, pravzaprav ne nanaša nanjo.

*Nespoštovanje načel enotnosti trga je ostanek časov centralističnega gospodarjenja, ko **smo** zaradi zanemarjanja zakonitosti trga **izgubljali** velike možnosti, da **bi zagotovili** boljši gmotni položaj delavcev ter **povečali** njihov življenski standard.*

»Vztrajanje pri nedefinirani skupni identiteti po eni strani omogoča razosebljanje odgovornosti, po drugi strani pa nedotakljivost, zagotovljeno z avtoriteto oblasti, ustanov, forumov in drugih, na kar ta zaimsek nedoločeno ali dojemljivo napeljuje« (Bugarski 1994: 34). Birokratski stil torej zamolči ali zamegljuje pomembne udeležence v situaciji. Ponavadi je to agens, ki bi moral nositi odgovornost za (ne)opravljanje imenovanega dejanja, ali pa patiens, ki po pravilu označuje tisto, kar bi agens moral storiti. Neznani lahko ostane tudi instrument, ki označuje orodje za doseganje cilja. Birokratski stil tako torej odkriva manj, kot je treba.

3.3. Izogibanje obveščanja o doseganju cilja

Duška Klikovac pod pojmom nedoločenosti razume tudi enega izmed težje opaznih pojavov. Gre za »uporabo takšnih leksičnih in slovničnih sredstev, ki govorcju pomagajo, da se izogne obveščanju o izvršilnosti dejanja in doseganju cilja, in sicer tako, da med sedanjim trenutkom in izvršitvijo dejanja postavlja posredniško dejanje in se obvezuje le nanj« (Klikovac 2001: 96). Ratković (1988) opaža, da je bila to ena izmed zelo pomembnih posebnosti političnega jezika.

3.3.1 Leksična sredstva

Od leksičnih sredstev se v ta namen uporabljajo predvsem naslednji glagoli in izrazi: *doprineti, uticati, stvoriti/obezbediti uslove (za nešto), učiniti sve, pokušavati, nastojati, podsticati (nešto), saradivati (u nečemu)*. Ti izrazi se ponavadi kombinirajo s trpnikom in brezosebniimi izrazi.

*Šefovi država sa svojim ministrima počeli su večeras »Monetarni samit«, čiji je osnovni cilj zajednički **pokušaj izlaska** iz ekonomske krize.*

Njihov cilj torej ni izhod iz krize, ampak samo poskus izhoda.

*To će, po oceni Veća, zahtevati od svih društvenih činilaca da **stvaraju uslove i preduzimaju odgovarajuće mere** za dalje jačanje našeg izvoza*

Iz tega stavka ne dobimo informacije, kaj točno mora narediti sicer nedoločeni vršilec dejanja *svi društveni činioci*.

*Učesnici dogovora obavezali su se da **će podsticati** informativnu delatnost*

V tem primeru so se udeleženci torej obvezali samo na *podsticanje*, kar jih ne obvezuje na konkretne rezultate.

*Tim rezultatima **stvoreni su neophodni uslovi** za uspešno nastavljanje politike ekonomske stabilizacije*

V zadnjem primeru bralec dobi zgolj informacijo, da so ustvarjeni pogoji, ne pa, da bo dejanje tudi uresničeno.

Ko izraze, o katerih govori Duška Klikovac, prevedemo v slovenščino, dobimo: *prispevati, pospeševati, vplivati, ustvarjati/zagotavljati pogoje (za kaj), storiti vse, poskušati, prizadevati si, spodbujati (kaj), sodelovati (pri čem)*, ter naslednje primere iz *Dela*.

*S takšnim **prizadevanjem** pa naj **bi** še v večji meri **zagotovili pogoje** za vsebinsko uresničevanje ciljev delegatskega sistema.*

Oni si bodo torej samo *prizadevali* in *zagotovili pogoje*, rezultat pa je vendarle neznan. Tudi dejanski vršilec dejanja je zaradi glagolnika ostal skrit. Podobno je tudi z naslednjim primerom:

*Socialistična zveza in zveza sindikatov **si bosta prizadevali, da bodo povsod izpolnjeni pogoji** za normalno delo delegatov.*

Iz naslednjega primera bralec lahko razume, da si je Jugoslavija *prizadevala prispevati* – o tem, ali je v tem tudi uspela, pa ni informacije.

*si je Jugoslavija od vsega začetka v neposrednih stikih z obema stranema **prizadevala prispevati** k miroljubni poravnavi med obema državama.*

Navajamo še tri zanimive primere z izrazom *storiti vse*, iz katerih ni razvidno, kaj točno bo narejeno:

*Prav zato **je potrebno storiti vse** za čim hitrejše samoorganiziranje gospodarstva skladno z ustavnimi dopolnili*

*Na posvetovanju so se zavzeli za to, **naj bi** vse organizacije socialistične zveze **storile vse**, da bi priprave na uresničitev ustave izvedli tako, kot je treba.*

*Zato moramo ob zagotavljanju vodilne vloge zveze komunistov **storiti vse** za nadaljnjo preobrazbo družbenopolitičnih organizacij.*

Ravno tako obstaja vrsta glagolov, s katerimi lahko imenujemo samo začetek dejanja, ne pa tudi njegovega uspešnega konca, tj. uresničevanja konkretnih rezultatov, ki se implicitno prelagajo za nedoločen čas: *pokrenuti inicijativu, preduzeti (sve) mere, početi (nešto), pristupiti (nečemu)* ipd.

*Predsednik Korejske republike i predsednik SIV su preporučili da se **što pre** obrazuje mešoviti komitet za privrednu saradnju, koji će **pristupiti neposrednijoj realizaciji** sadašnjih ideja i predloga.*

Če bi avtor tega stavka napisal: *komitet ... koji će realizovati sadašnje ideje i predloge*, bi lahko od tega komiteja pričakovali veliko več.

*a predviđeno je da se, po potrebi **preduzimaju i neposredne interventne mere** društveno-političkih zajednica u oblasti društvene kontrole cena*

Nedoločen agens bo torej samo *preduzeo mere*, če bo sledil konkreten rezultat, pa ni njegova odgovornost. Podobno je tudi v naslednjem primeru:

*Dogovorom je, isto tako, predviđeno da će sve društveno-političke zajednice, u svojoj nadležnosti, **preduzeti neophodne mere** za dalje unapređivanje funkcionisanja društvenih rezervi za intervencije na tržištu.*

V naslednjem primeru sta uporabljena dva izraza, ki označujeta začetek dejanja, vendar ni jasne informacije o tem, kaj bodo Odbor in pristojni organi naredili:

*Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da nastave praćenje sprovođenja i uopšte primene ovog zakona i da u vezi s tim **pokreću određene inicijative i preduzimaju odgovarajuće mere.***

V slovenščini lahko govorimo o glagolih in izrazih: *dati/sprožiti inicijativo, podzeti (vse) ukrepe / ukrepati, začeti (kaj), pristopiti (k čemu)*, ipd.

*Vsi ti v sistemu družbene samozaščite kot najširšega temelja varnosti družbe **ukrepajo in aktivno pomagajo** pri odkrivanju in preprečevanju dejavnosti, ki ogroža neodvisnost, ozemeljsko nedeljivost in obrambno sposobnost države.*

V tem primeru ni podatka o tem, kaj delajo vsi.

*Ocene gospodarskih razmer v Sloveniji, pa tudi v Jugoslaviji nas opozarjajo na nekatere negativne tendence, ki postajajo zaskrbljujoče in terjajo takojšnje **ukrepanje.***

Kaj točno je treba ukreniti?

Posredništvo med sedanjim trenutkom i zaželenim ciljem lahko dosežemo tudi s samostalniki ustreznega pomena: *politika, aktivnosti* ipd. V nadaljevanju navajamo najprej primere iz *Borbe*, potem pa iz *Dela*.

ostvarivanje politike ekonomske stabilizacije, koja predstavlja preduslov za brži i skladniji razvoj naše proizvodnje i našeg društva u celini

Birokrat se torej ne obvezuje na uresničevanje *ekonomske stabilizacije*, ampak samo *politike ekonomske stabilizacije*, kar ne pomeni nujno doseganja cilja. Podobno je z naslednjim primerom: ni podpisan *dogovor o rešavanju*, ampak *dogovor o politiki rešavanja*:

*U Saveznem komitetu za informacije juče je potpisan dogovor SIV i izvršnih veća republika i pokrajina o zajedničkoj **politici rešavanja materijalnog položaja***

Poglejmo še en primer iz *Borbe*:

*Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku zaključila je da bi valjalo intenzivirati **aktivnost** svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava*

S takšno formulacijo govorec zahteva veliko manj, kot če bi rekel: *da samoupravne organizovane snage našeg društva treba da podstiču i usmeravaju proces udruživanja rada.*

Sledijo primeri iz *Dela*:

*Republiška konferenca SZDL in republiški svet zveze sindikatov sta na skupni seji obravnavala vsebino in oblike družbenopolitične **aktivnosti v pripravah** na volitve 1974.*

Od vršilca dejanja bi v tem primeru pričakovali več, če bi avtor napisal *sta načrtovala priprave na volitve.*

*Poudaril pa je tudi potrebo po kontinuiteti neprenehne politične **aktivnosti** vseh zavestnih dejavnikov, da bi se premagali vsi odpori, bodisi zavestni ali pa tisti, ki nastanejo iz neznanja in premajhne družbenopolitične osveščenosti.*

Z manj besedami bi od agensa lahko pričakovali več odgovornosti, če bi se avtor odločil za naslednjo formulacijo: *Poudaril pa je tudi potrebo po kontinuiteti premagovanja odporov.* Navajamo še en podoben primer s samostalnikom *politika*.

*Odlok bo začel veljati s 1. februarjem 1978, ko mora biti v skladu z resolucijo o **politiki izvajanja družbenega plana Jugoslavije** za obdobje 1976–1980 v letu 1978, sprejet dogovor republik in pokrajin o politiki cen v letu 1978.*

3.3.2. Slovnična sredstva

Odlaganje rezultata avtor lahko doseže tudi s slovničnimi sredstvi, predvsem s pogojnikom in primernikom, ki ju pogosto uporablja skupaj. Navajamo nekatere izmed primerov, ki smo jih našli v *Borbi*.

neophodno je učiniti napor da se uloga i zadaci Sindikata jasnije i kompleksnije regulišu i u odgovarajućim delovima zakona preciznije razrade

V tem primeru bi od (neznane) agensa lahko veliko pričakovali, če prislovi ne bi bili v primerniku, ampak v osnovniku (*jasno, kompleksno, precizno*).

U zaključcima Veća ističe se da je i pored pozitivnog delovanja sistema plaćanja u celini bilo teškoća i problema, što zahteva dalje analize i mere kojima bi se obezbedila još doslednija primena i potpunije ostvarivanje novog sistema plaćanja.

V drugem primeru se je avtor odločil za kombinacijo pogojnika in primernika, namesto bolj konkretnega: *analize i mere koje će obezbediti doslednu primenu i potpuno ostvarivanje novog sistema plaćanja*. Poglejmo še nekaj primerov:

Predsednik Kim Il Sung i predsednik SIV Bijedić **detaljnije** su razmotrili razne inicijative za saradnju (namesto: **detaljno** su razmotrili)

Zbog toga se u kolektivima predlaže da formulišu **što adekvatnije** zakonske odredbe (zakaj ne: da formulišu **adekvatne** zakonske odredbe?)

ostvarivanje politike ekonomske stabilizacije, koja predstavlja preduslov za **brži i skladniji** razvoj naše proizvodnje i našeg društva (bolj konkretno bi bilo: preduslov za **brz i skladan** razvoj)

Zaključeno je da se izradi izveštaj o ispitivanju porekla imovine u BiH koji **bi obuhvatio** razdoblje od kraja 1975. godine (namesto: koji **će obuhvatiti**).

Sledijo nekateri primeri iz Dela:

Mobilizirati **bi morali** prav vse za **boljše in učinkovitejše** gospodarjenje.

Ta stavek bi lahko zvenel bolj konkretno: Mobilizirati **moramo** prav vse za **dobro in učinkovito** gospodarjenje)

Menili so zlasti, da je treba cilje ekonomske politike v tem letu **jasneje** opredeliti. Bolj je tudi treba zaostri boj za **učinkovitejše** gospodarjenje, za **boljši** odnos do dela in racionalno ravnanje.

Namesto *jasneje, učinkovitejše in boljši*, bi lahko novinar napisal: jasno, učinkovito, dober – v tem primeru bi od vršilcev dejanja lahko pričakovali konkretne rezultate.

Z novo ustavo smo ustvarili **realnejše** možnosti in pogoje za uspešen spopad s temi, že skoraj kritičnimi problemi. (zakaj ne: realne)

Prav zato je potrebno storiti vse za **čim hitrejše** samoorganiziranje gospodarstva skladno z ustavnimi dopolnili. (namesto: hitro).

V novih dopolnjenih določbah o družbenem planiranju so **jasneje** uveljavljene zahteve, **naj bi bolj upoštevali** tudi **širše in dolgoročneje** potrebe družbenega razvoja ter **večje** usklajevanje pri nastanku in izpolnjevanju plana.

Pri izogibanju obveščanja o rezultatu lahko pomaga tudi uporaba nedovršnih namesto dovršnih glagolov:

Stoga je i predlog da se prethodno **utvrđuju** zajedničke potrebe, tačnije njihovi bilansi i **usklađuju** sa mogućnostima naišao na podršku na današnjoj sednici saveta.

V tem primeru se torej birokrati obvezujejo, da bodo potrebe in bilance *utrjevali in usklajevali*, ne pa tudi, da jih bodo *utrčili in uskladili*.

*Ovakva, nimalo ružičasta slika, bila je povod da sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku juče **raspravlja** o aktualnim pitanjima udruživanja rada i sredstava*

Avtor ni povedal, ali so bila ta vprašanja na koncu tudi uspešno razrešena.

Našteli smo primere iz *Borbe*, pogledjmo pa tudi tiste iz *Dela*:

*Prav zato je obvezal občinske komiteje ZK vseh petih ljubljanskih občin, naj čimprej **razpravljajo** o tej problematiki na območju svoje občine.*

Osebek v tem primeru je komiteje obvezal, da o problematiki razpravljajo, ampak ne tudi, da jo dokončno razrešijo. Podobno je tudi v naslednjem primeru: namesto dovršnega glagola uresničiti je avtor uporabil nedovršni glagol uresničevati:

*Priznati moramo, da nismo storili dovolj, da bi te odločitve v čim večji meri **uresničevali** v praksi.*

Pogledjmo en primer iz *Borbe*, v katerem so pogojnik, primernik ter glagolnik nedovršnega glagola združeni:

*Napomenuo je da dosadašnji napor za **trajnije** rešavanje problema gubitaka nisu dali očekivane rezultate i **da bi se moralo organizovanijom** društvenom akcijom **odlučnije otklanjati** uzroci gubitaka na **dugoročnijoj i stabilnijoj** osnovi. (namesto: da ti i ti radi **trajnog** rešavanja problema **moraju organizovanim** društvenom akcijom **odlučno** da **otklone** gubitke na **dugoročnoj i stabilnoj** osnovi)*

Odgovornosti se govorec lahko izogne tudi z uporabo glagola *zaključiti* (slov. *skleniti*) namesto *odlučiti* (slov. *odločiti*) (z ohranitvijo rekcije glagola *odlučiti!*). Sledijo primeri iz *Borbe*.

***Zaključeno je** da nadležni savezni organi hitno razmotre kretanja cena i utvrde da li su korekcije cena koje se u nekim oblastima vrše u poslednje vreme u skladu sa društvenim dogovorom o sprovođenju politike cena za 1975. godinu.*

***Zaključeno je** da se izradi izveštaj o ispitivanju porekla imovine u BiH*

***Zaključeno je**, stoga, da se u sekciji za vuču održe hitni sastanci svih društveno-političkih organizacija*

***zaključeno je** isto tako da se hitno razmotri potreba donošenja mera radi usklađivanja aktivnosti i povezivanja izvoza i uvoza*

*Sekcija SK SSRNJ za društveno-ekonomska kretanja i razvojnu politiku **zaključila je** da bi valjalo intenzivirati aktivnost svih samoupravnih organizovanih snaga našeg društva na daljem podsticanju i usmeravanju procesa udruživanja rada i sredstava.*

Za ta pojav nismo našli ustreznih primerov v *Delu*, saj slovenski glagol *skleniti* pokriva oba glagola v srbščini: *zaključiti* in *odlučiti* (prim. SSKJ, glagol *skleniti*, pomena 4 in 6).

S pomočjo teh sredstev birokrat pravzaprav obljublja, da bo neko dejanje začel, ne pa tudi, da ga bo končal, oziroma se obvezuje, da bo izvršil samo posredniško dejanje med sedanjim trenutkom in tistim, s katerim bi cilj dosegel – obljublja torej veliko manj, kot bi moral. Na ta način odlaga uspešno izvedbo dejanja za nedoločen čas, odmika se od odgovornosti in se izogiba možni kazni, ker ni naredil tistega, kar je obljubil, medtem ko bralci (če se ne poglobijo v besedilo) dobijo vtis, da so jim politiki dali obljube ter da so se jih obvezali izpolniti.

3.4. Precenjevanje lastnih zaslug ali prizadevanj

Mehanizem, ki je komplementaren izogibanju odgovornosti, je pretirano poudarjanje svojih zaslug ali truda. To se lahko doseže z uporabo glagola *stvarati/ustvarjati* ob samostalnikih, ki ne označujejo kakega posebnega dosežka ali pa celo označujejo neko izgubo; nato z glagolom *zalagati se / zavzemati se* (ki pogosto pomeni samo *predlagati*) ter z izrazom *ulagati/vlagati napore* (ki, kakor pripominja Vuković /1997: 59/ lahko pomeni vse od *raduckati* do *rintati*). Primeri iz *Borbe*:

*Članovi Saveta **su se založili** da se ciljevi naznačeni u dokumentu o politici ekonomske stabilizacije još preciznije definišu*

*neke veće organizacije udruženog rada koje **stvaraju gubitke** ili posluju na granici rentabiliteta*

*Veće **se** takođe **založilo** i za rešavanje problema u radu nekih opštinskih komisija,*

neophodno je **učiniti napor** da se uloga i zadaci Sindikata jasnije i kompleksnije regulišu

... tim pre što **se** upravo danas svuda **ulažu napori** da se poboljša materialno stanje i reše drugi problemi u železničkom saobraćaju

Primeri iz Dela:

Udeleženci današnje razprave so se **zavzeli za to**, da bi morali povsod čimprej ustanoviti samoupravne interesne skupnosti, da pa s tem ne bi smeli tako hiteti.

marveč bo treba vse sile še trdneje povezati in uskladiti naše **napore**

Nič manj ni pomemben ni v teh prizadevanjih delež tovarišev v uredništvih listov, radia in televizije, ki so v svojih **naporih** ponovno izpričali visoko družbenopolitično zavest...

Na posvetovanju **so se zavzeli** za to, naj bi vse organizacije socialistične zveze, od republike in občine do krajevnih skupnosti, storile vse, da bi priprave na uresničitev ustave, predvsem volitve delegacij in delegatov, izvedli tako, kot je treba.

V teh primerih torej z uporabo birokratskega stila avtorji govorijo več od tega, kar je res: ustvarja se neka druga resnica, v kateri je govorec več vreden, bolj agilen in uspešnejši, kot je pravzaprav v resnici.

4. Eksplicitnost

4.1. Odvečnost

Na prvi pogled je eksplicitnost nasprotna nedoločenosti, saj je namen eksplicitnosti prav večja jasnost in nedvoumnost. Toda v birokratskem stilu eksplicitnost najbolj pogosto pomeni odvečnost, saj imenuje tudi tisto, kar že razumemo iz konteksta ali pomena že uporabljene besede, ali pa ponavlja že prej podano informacijo. Najprej navajamo primere iz *Borbe*:

*Zapadni novinari u Lobitu **potvrdili su da je tačna** reportaža britanske televizije*

Namesto tega pleonastičnega izraza bi lahko novinar zapisal: *potvrdili su reportažu* ali *rekli su da je tačna*. V naslednjem primeru pa je ista informacija podana na dva različna načina:

*Organi državne uprave dužni su da svojim radom radnim ljudima, OOUR i drugim samoupravnim zajednicama **obezbeđuju efikasno ostvarivanje njihovih prava i interesa i stvaraju uslove za što brže i potpunije ostvarivanje tih prava i interesa.***

V naslednjem primeru sta, eden za drugim, uporabljena dva splošna izraza s skoraj istim pomenom:

*To će, po oceni Veća, zahtevati od svih društvenih činilaca da **stvaraju uslove i preduzimaju odgovarajuće mere** za dalje jačanje našeg izvoza Dogovorom o sprovođenju politike cena u 1976. godini predviđene su odgovarajuće mere i akcije za uspešno ostvarivanje politike cena*

V tem primeru pa ni najbolj jasno, kaj drugega bi lahko bil namen takšnega dokumenta?

Zanimivi so tudi primeri iz slovenskega *Dela*. V prvem primeru je dvakrat povedana ista informacija:

*Druženopolitične organizacije se morajo s svojo dejavnostjo odgovorno vključiti v uresničevanje nalog, ki so nujne **ob prehodu v novo ustavno stanje za uresničevanje vsebine nove ustave***

V naslednjem primeru pa je ena informacija povedana kar trikrat:

*Ne bi pa se smel omejevati zgolj na družinska razmerja, temveč **bi moral bolj poglobljeno poudariti tudi interes družbe za razvijanje zdravih odnosov v družini. Družbeni interes za pomoč družini pri vzreji in vzgoji otrok se bo moral močneje izražati, če izhajamo iz samoupravnih odnosov, zato je potrebno v družinski zakonodaji jasneje opredeliti odnos družba – družina.***

*V številnih pripombah je bilo čutiti enotno prizadevanje, da ne bi prezrli nekaterih **pozitivnih dosežkov** v tej sferi ustvarjanja. (Ali so dosežki lahko tudi negativni?)*

*Komite mestne konference ZKS Ljubljana je hkrati svojo kadrovsko komisijo zadolžil, da **v sodelovanju** z občinskimi skupščinami, SZDL in drugimi aktivno **sodeluje** pri reševanju kadrovske težave. (Sodeluje v sodelovanju?)*

4.2. Ločevanje enega dejanja na dve

Zelo zanimiv in takorekoč zvit način za doseganje »eksplicitnosti« je tudi ločevanje enega dejanja na dve razumljivi dejanji, ponavadi na začetek in samo realizacijo nekega dejanja.

Poglejmo primere iz *Borbe*:

*Veče je naglasilo potrebu večjega angažovanja organa za **pokretanje i vođenje postopka** i večje saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama*

*Na kraju jučerašnje sednice Savet je odlučio da oformi radnu grupu koja će **započeti i koordinirati** posao na izradi republičkog programa stabilizacije*

Tudi v *Delu* najdemo primere, ki ilustrirajo ta pojav:

*Predlog novega zakona podaja osnovne sistemske okvire, ki **omogočajo in spodbujajo** uveljavljanje medsebojnih samoupravnih odnosov na področju cen.*

*Vsi ti v sistemu družbene samozaščite kot najširšega temelja varnosti družbe **ukrepajo in aktivno pomagajo** pri **odkrivanju in preprečevanju** dejavnosti, ki ogroža neodvisnost, ozemeljsko nedeljivost in obrambno sposobnost države.*

Birokratski stil torej eksplicira tudi tisto, kar se razume, zato večja eksplicitnost ne pomeni tudi večje razumljivosti – informacija je ponavadi celo manj jasna, ker je daljša. Na ta način, trdi D. Klikovac (2001: 101), dobi bralec vtis, da je daljši govor tudi bolj

informativen, avtor pa je videti bolj pameten in izobražen. Poleg tega govorec s pomočjo tega sredstva poskuša pustiti vtis, da ničesar ne prepušča slučaju in da vedno razlaga stvari, tudi ko obstaja najmanjša indikacija, da bi jih lahko nekdo premalo dobro ali napačno razumel – na ta način sebe predstavlja kot skrbnega in odgovornega. Ali, kot je to formuliral Vuković (1997: 24), »Te neskončne govorance so v bistvu pomenile čim več govoriti in ničesar ne povedati ter tako zbegati poslušalca z nejasnimi jezikovnimi šablonami«.

5. Evfemizmi

5.1. Posredno poimenovanje neprijetnih pojavov

Omenili smo že, da evfemističnost lahko dosežemo z eksplicitno kategorizacijo in nedoločenostjo. V okviru te točke opazujemo »nekateri izraze, katerih edini cilj je posredno poimenovanje neprijetnih in nezaželenih pojavov« (Klikovac 2001: 101). V svojem članku *Dinamika razvoja slovenskega knjižnega jezika* Toporišič govori o »besednem prekrščevalstvu« v slovenskem knjižnem jeziku v povojnem obdobju. »Preimenovanih je bilo veliko stvari v upravi, politiki, imenstvu, besedju, tičočem se verskih zadev ipd. ... Marsikaj je začelo poganjati novega zaradi izogibanja poimenovanjem (in seveda z njimi zaznamovani predmetnosti) iz starega družbenega sistema in starodavnega izročila, deloma zaradi neljubih izkušenj iz druge svetovne vojne. ... Grdo besedo *stavka* zamenja, ko gre za naše razmere, *ustavitev dela* (ali *prekinitvev*), *podražitev* postane *nova cena* ali *izravnava s svetovnimi cenami*, *devalvacija* → *revalvacija* ipd., kar bi zaslužio posebno razpravo (v kateri ne bi manjkalo zamen kot *izposojevalec* (avtomobilov) za *tat*).« (1981: 195–196). Navajamo primere iz jugoslovanskih komunističnih glasil, v katerih so »grde besede prekrščene«.

u SIZ u nedovoljnoj meri dolazi do izražaja neposredni interes radnih ljudi i građana iz osnovnih ćelija društva (Drugače povedano: SIZ ne brine o interesima radnika i građana.)

Jedan broj osnovnih organizacija udruženog rada, naime, nije u stanju da redovno izmiruje svoje obaveze (Ali: ne može da plaća svoje troškove na vreme.)

*Predstavnik Odbora za društveno-ekonomske odnose kao predlagača ove teme, delegat Martin Mlinar, rekao je u uvodnom izlaganju između ostalog da se donošenjem ovog Zakona imalo za cilj da se konstituiše takav sistem plaćanja koji će trajno onemogućiti reprodukovanje nekih neprihvatljivih pojava kao što su **neovlašćeno raspolaganje tuđim dohotkom** (kraja?), širenje **anticipirane i nepokrivene potrošnje na osnovu fiktivnog dohotka** (neupravičeno trošenje nezasluzenega denarja), široko rasprostranjenu **pojavu nelikvidnosti** (nezmožnost izplačevanja dolgova) sa svim njenim poznatim posledicama, **finansijsku nedisciplinu u zasnivanju i razrešavanju dužničko-poverilačkih odnosa** (nevestno izposojanje denarja, za kateri ne vemo, če ga lahko vrnemo) i drugo. Obaveštavajući delegate da je Odbor za društveno-ekonomske odnose pozitivno ocenio dosadašnju primenu ovog zakona i delovanje sistema plaćanja, da je, globalno posmatrajući, situacija na*

tom području u osnovi dobra, on je dalje rekao da se može konstatovati da se sada uspešno razrešavaju dužničko-poverilački odnosi, da je likvidnost organizacija udruženog rada znatno poboljšana, da je postignut znatno viši nivo finansijske discipline i sigurnosti u naplati potraživanja i raspolaganja sopstvenim dohotkom – ukratko, da je došlo do kvalitativnih promena ponašanja u poslovnim odnosima.

To so bili primeri iz *Borbe*, sledijo pa primeri iz *Dela*:

V razpravi so bile številne pripombe o tem, da je v osnutku predvideni sistem politično-izvršilnih in upravnih organov **premalo jasno opredeljen**. (Drugače povedano: nejasno opredeljen.)

Osnutek zakona predvideva obveznost delavcev v tozdih s področja gospodarstva, **da prispevajo svoj delež** v občinske in v republiški rezervni sklad. (Ali bolj konkretno: da dajejo denar.)

... analize kažejo, da tiči vzrok za izgube prav v **neusklajeni delitvi dohodka z ustvarjenim dohodkom**. Pri tem gre za **prevelika vlaganja sredstev v osebne dohodke**. (Drugače povedano: zaposleni vzamejo več denarja, kot si zaslužijo.)

СКУПШТИНА СФРЈ

Договор о припреми плана развоја до 1980.

ПЕТОГОДИШЊИ ПЛАН У ЈУНУ: Богдан Црнобрња, Кирило Глигоров, Наташа Карчовска и Предраг Владисављевић

У Скупштини Југославије, на седници председавајућих делегација републичких и покрајинских скупштина, јуче је постигнут договор о даљем раду на припреми и доношењу друштвеног плана Југославије за период од 1976. до 1980. године. Под председавањем Зорана Подића вођена је веома жива дебата о усвајању овог, најзначајнијег правног документа после до-

У дискусији, председник Скупштине СФРЈ Кирило Глигоров указао је, између осталог, на изузетан значај постовања рокова и уопште доношења петогодишњег плана развоја Југославије. Он је упозорио да шест месеци, колико стоји на располагању за усвајање плана, није мало, па ваља очекивати да ће посао бити успешно завршен.

КЛИНЦЕР ИДУЋЕ НЕДЕЉЕ У МОСКВИ

(Москва, 14. јануара, ТАС) — Амерички државни секретар Хенри Клинцер учествоваће у посети Совјетском Савезу 20. до 23. јануара, да би учествовао у дискусији о питањима заједничког интереса за СС и САД. Ово је вечерас саопштено у Москви.

Nekateri neprijetni in pogosti pojavi so tudi podražitve, davki in dolgovi, ki se z namenom omilitve poimenujejo z različnimi evfemizmi:

Zaključeno je da nadležni savezni organi hitno razmotre kretanja cena i utvrde da li su korekcije cena koje se u nekim oblastima vrše u poslednje vreme u skladu sa društvenim dogovorom o sprovođenju politike cena.

Avtor torej želi povedati, da cene niso bile dobre in so ih zato popravili, oz. korigirali.

Na žalost, još ne postoje neke bitne pretpostavke za funkcionisanje društvenih delatnosti, a među njima ni jedan razrađeni sistem planiranja, pa se stoga javljaju i određeni problemi oko njihovog finansiranja koje se bazira na razrezivanju

određenih procenata izdvajanja koja treba da posluže za izdržavanje njihovog aparata.

Tudi to bi lahko bolj enostavno in jasno rekli: *finansiranje koje se zasniva na porezima.*

Stihijski pritisak na dohodak za zadovoljavanje zajedničkih potreba dovodi do probijanja svih dogovorenih okvira potrošnje.

Ali je vzrok tega davka višja sila?

*zaoštravanje mera u vezi sa **nenaplaćenim potraživanjima** (Ali: dugovima.)*

Poleg *Borbe*, lahko najdemo tudi v *Delu* podobne primere:

Pristojni organi za cene bodo pri oceni predloženih cen upoštevali, ali so OZD pri oblikovanju cen proizvodov in storitev izhajale iz kvalitativnih faktorjev gospodarjenja. (Bolje: *ali so cene v skladu s kvaliteto.*)

*Neuresničevanje ciljev kreditno-monetarne politike pa nadalje pomeni, da bi se lahko povečali tudi **pritisaki na cene** in stopnja inflacije.* (Ali: *podražitve.*)

Glede na to, da je lahko precej neprijetno vedno govoriti o *novcu (denarju)*, ga je pogosto lažje poimenovati z nekim bolj splošnim izrazom. V *Borbi* smo našli naslednje primere:

*banke nedovoljno usmeravaju **sredstva** ka nerazvijenim područjima* (Ali: *banke ne daju novac nerazvijenim područjima.*)

*Utvrđiti izvore **sredstava** i način njihovog korišćenja* (Ali bolj enostavno: *Gde naći novac i kako ga upotrebiti.*)

*On je posebno ukazao na to da se obezbeđivanje **materijalne osnove** samoupravljanja u mesnoj zajednici ne može tretirati odvojeno od planiranja.* (Ali: *obezbeđivanje novca za samoupravljanje.*)

*Ova **sredstva** u odnosu na celokupna privredna ulaganja trebalo bi da iznose u BiH oko 16 odsto*

Iz *Dela* pa smo izbrali naslednje primere, v katerih je namesto besede *denar* uporabljena nevtralna beseda *sredstva*:

V zvezni in republiških resolucijah o družbenoekonomskem razvoju za leto 1974 smo določili, da bodo **sredstva** za splošno porabo naraščala počasneje kot družbeni proizvod republike. Sklenili smo uresničiti tudi ustavno načelo o **zbiranju sredstev** – davki naj predstavljajo vir **sredstev** za pokrivanje stroškov skupne porabe, prispevki občanov iz delovnega razmerja pa za financiranje samoupravnih interesnih skupnosti. ... Predvsem pa naj sklenejo dogovor o oblikovanju **sredstev** za skupno in splošno porabo.

To bo terjalo **dokajšnjo koncentracijo sredstev**.

Predvidena koncentracija **sredstev** bo odraz samoupravnih odločitev delovnih ljudi v TOZD.

5.2. Pogojniki

Kot sredstvo za omilitev resnice lahko uporabimo tudi pogojnik:

*Međutim, ne **bi se moglo reči** da je problem nelikvidnosti, po posledicama u razrešavanju dužničko-poverilačkih odnosa, takav **da bismo** mu danas **posvećivali** manje pažnje nego do sad.*

Ali, bolj enostavno povedano: *nelikvidnost se nije smanjila.*

*Vsekakor **bi morali** jugoslovanski premogovniki **delati intenzivneje**.*

Namesto bolj konkretnega: *morajo delati.*

5.3. Uporaba tujk

Nenazadnje ima lahko evfemistični učinek tudi uporaba besed tujega izvora in strokovnih terminov, ki jih povprečni bralec ne more razumeti. Namen uporabe besed tujega izvora v tem kontekstu je omilitev pomena, ki ga ima domača beseda. Dober primer v srbsčini za to je daljši odlomek, ki je naveden v okviru te točke. Za slovenščino pa smo našli naslednje primere:

*Pri idejnopoličnem usposabljanju novinarjev v naši republiki še vedno imamo opraviti s precejšnjo neorganiziranostjo, neuskklajenostjo in **konceptualnimi improvizacijami**.*

To pomeni, da pri usposabljanju novinarjev ni jasne ideje (koncepta) o tem, kaj je pri usposabljanju pomembno, zato so potrebne improvizacije, oz. izvajanje brez priprave in načrta.

*Slovenija je zaradi svoje geografske lege izpostavljena subverzivni dejavnosti celote jugoslovanske **ekstremne politične emigracije**, ki vztrajno poiskuje prenesti svoje subverzivno delovanje na ozemlje Jugoslavije.*

V tem primeru avtor očitno misli na četnike in ustaše (v danem zgodovinskem kontekstu), to pa je izrazil z besedno zvezo, sestavljeno iz bolj nevtralnih besed tujega izvora.

Evfemizem je torej jezikovno sredstvo, ki deluje kot »sladkorna ovojnica grenke tablete« (Klikovac 2001: 103). Pojavi, ki bi pri bralcih lahko povzročili burne reakcije, so omiljeni manj opazni ali pa celo neopazni.

6. Presežek besed

Kot opaža Klajn (2007: 28), »če je splošni princip birokracije 'zakaj enostavno, če je lahko zapleteno', se ta na jezikovni ravni glasi 'zakaj z malo besedami, če lahko z veliko'«. Ali drugače povedano: v birokratskem stilu »je preprosta misel ali ugotovitev izražena v stavku z enaindvajsetimi ali celo več vrsticami, zahtevnejša misel pa je tako zapletena, da jo komaj še razberemo iz besedila« (Herman, B. in dr. 1983: 26).

6.1. Zamenjava besede z njeno večbesedno sopomenko

Presežek besed smo omenili kot posledico eksplicitnosti in uporabe evfemizmov. Ta pojav se v birokratskem stilu ustvarja tudi z zamenjavo ene besede z njeno večbesedno sopomenko. Poglejmo primere iz srbske *Borbe*:

*Konstatovano je da su u 1975. godini **na sektoru cena ostvarena pozitivna kretanja**.*

V nadaljevanju členska lahko izvemo, da so se cene v letu 1975 zniževale, torej bolj jasno povedano: *Tokom 1975. godine cene su se snižavale*. V naslednjem primeru lahko namesto izraza *koordinirati posao na izradi* uporabimo bolj enostaven izraz: *koordinirati izradu*:

*koordinirati **posao na izradi** republičkog programa stabilizacije Sadašnja sagledavanja upućuju na to da će u idućoj godini uslovi za **realizaciju spoljnotrgovinske razmene** i dalje biti složeni*

V tem primeru bi novinar namesto *realizacija spoljnotrgovinske razmene* lahko napisal: *uvoz i izvoz*)

*Veće je konstatovalo da su u 1973. godini **postignuti značajni rezultati u suzbijanju neosnovanog bogaćenja***

Tu bi bilo namesto označenega izraza bolj jasno povedano: *da je značajno suzbijeno/smanjeno neosnovano bogaćenje*. V zadnjem primeru bi lahko uporabili krajši izraz: *osnova za dalju izradu plana*

*materijal za pripremu društvenog plana Jugoslavije do 1980. može poslužiti kao **osnova za dalji rad na izradi plana***

Sledijo primeri iz *Dela*. V prvem primeru vidimo, kako se informacija *banka bo stimulirala izvoz* izraža s presežkom besed:

Združena banka bo letos priskevala maksimalne napore za stimuliranje tistih delov gospodarstva, ki so usmerjeni k izvozni dejavnosti. Izvršni svet pa bi v celoti in učinkovito lahko prevzel odgovornost za izvajanje politike, predpisov in splošnih aktov ter za usklajevanje dela upravnih organov.

V tem primeru bi označene dele lahko bolj poenostavili, če bi rekli: *lahko bi izvajal ... in usklajeval*)

Jasnejša opredelitev tega, kako bodo oblikovale delegacije delovnih ljudi, ki delajo v kmetijstvu, obrti ipd. z delovnimi sredstvi v zasebni lasti, poudarja razredno vsebino, zakaj ti bi formirali delegacije le v primeru, ko se vključuje v družbeno delo.

V tem primeru je birokrat namesto *kmetijci in obrtniki* prevzel zelo kompleksen izraz iz Zakona o združenem delu.

Tajnik RK SZDL Pero Djetelić je izjavil, da so se priprave začele že z javno razpravo o osnutkih osnutkov ustav ter ustanavljanjem TOZD in krajevnih skupnosti.

6.2. In-skupine

Še en mehanizem za ustvarjanje presežka besed so t.i. *in*-skupine (*i*-grupe), kot jih imenuje Ratković (1988) in ocenjuje, da so ena izmed glavnih značilnosti političnega govora. Gre za skupine dveh ali redkeje treh besed (ali pomenskih zvez) povezanih z veznikom *i* (*in*), s pomočjo katerih se lahko stavek podaljša do katerekoli poljubne dolžine. Iz *Borbe* smo izbrali primere, ki sledijo:

Veće je naglasilo potrebu večeg angažovanja organa za pokretanje i vođenje postupka i veće saradnje i koordiniranja rada pojedinih komisija i opštinskih organa za prihode sa opštinskim samoupravnim strukturama

Pritom će se posebno voditi računa o racionalnoj i ekonomskoj opravdanoj i poželjnoj supstituciji uvoza.

izvršno veće BiH konstatovalo je da ovaj materijal o zajedničkim interesima i ciljevima ekonomskog i društvenog razvoja Jugoslavije može da posluži kao osnova za dalji rad na izradi društvenog plana i njegovog usaglašavanja među republikama i pokrajinama i odgovarajućim grupacijama udruženog rada.

rešavanje najaktuelnijih pitanja u domenu zdravstvene zaštite stanovništva, **obrazovanja i vaspitanja i društvene samozaštite i bezbednosti**

Primeri iz *Dela*:

zagotavljaju **povezovanje in usklajevanje posebnih in parcialnih interesov ter njihovo sintezo in naslonitvi na znanost in dolgoročno temeljno družbeno orientacijo**, ki ne bo podvržena slučajnim vplivom trenutnih **razmer in sil**

ustava SFRJ in ustava SRS ter zvezni in republiški zakon o volitvah in delegiranju delegatov v skupščine družbenopolitičnih skupnosti še niso sprejeti

V naslednjem zanimivem primeru iz *Dela* pa avtor kombinira veznik »in« s predlogom »o«, kar tudi deluje hipnotično ter onemogoča razumevanje:

Republiški izvršni svet je na seji najprej obravnaval predlog zakona o spremembah zakona o financiranju splošnih družbenih potreb o družbenopolitičnih skupnostih in predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o uvedbi in stopnjah republiških davkov in taks.

Še posebej zanimivo je, da v okviru *in*-skupin najdemo tudi sopomenke:

*Sve to ukazuje na **opravdanost i celishodnost** nastavljanja takve politike*

*Zaduženi su Odbor za društveno-ekonomske odnose i nadležni savezni organi uprave i savezne organizacije da nastave praćenje **sprovođenja** i uopšte **primene** ovog zakona*

Videli smo primere iz *Borbe*, sledijo pa primeri iz *Dela*:

*Dokument, ki je bil sprejet, je konkretizacija splošnih **stališč in načel** kadrovske politike, prilagojenih kandidiranju za **člane delegacij in delegate** v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti.*

*To je hkrati pogoj za **uspešno in učinkovito** delovanje skupščinskega in političnega sistema v celoti.*

*Delovni ljudje so v razpravi hkrati prispevali številne pripombe, **predloge, sugestije** in opozorila za dopolnitev posameznih ustavnih rešitev, zato da bi ustava kot temeljna listina samoupravljanja še v večji meri postala orožje **delavskega razreda in vseh delovnih ljudi**.*

Korist uporabe tega jezikovnega mehanizma je trojna. Prvič, *in*-skupine predstavljajo ritmične celote in vzbujajo vtis popolnosti in zaokroženosti, ki ga prejemnik prenaša z ravni izraza na raven pomena. Njihov ritem »ima uspavalen, skoraj hipnotičen učinek, ki slabi pozornost bralca« (Klikovac 2001: 105) in mu tako otežuje razumevanje. Nenazadnje pa implicirajo tudi večjo pomembnost vsebine, saj povečujejo količino besedila. Ni slučajno, da imajo vse tri značilnosti tega mehanizma manipulativni učinek.

»Danes velja nenapisano pravilo: 'Nikoli ne povej z dvema besedama tistega, kar lahko poveš s petimi« (Klajn 2007: 12). Zakaj se birokratski stil poslužuje presežka besed? Daljše besedilo ponavadi pomeni tudi bolj informativno besedilo, zato se njegov avtor lahko pretvarja, da je povedal več, kot pravzaprav je. Toda presežek besed lahko tudi prikriva informacije. »Možno je, da je [politični, t.j. birokratski stil] pogosto tako klišejski in repetitiven, skladijsko in frazeološko obremenjen, dolgočasen in nedomiseln prav zato, ker najbolje deluje, ko pozornost njegovih 'odjemalcev' oslabi, kar pomeni, da gredo različne nejasnosti in dvoumnosti lahko neopaženo mimo« (Bugarski 1994: 37).

7. Kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora¹⁴

V birokratskem stilu lahko najdemo tudi neke elemente znanstvenega stila. Danojlić je v svojem članku *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* napisal, da »magična retorika oponaša stil znanstvenega izražanja in tako tudi največje poljubnosti predstavlja kot aksiome, kot dokazane resnice« (1982: 38). Po Forstneriču je bila v tem času pri družbenopolitičnih organih najbolj množična razvada »lažni scientizem – izrazno spakovanje v nekakšnem znanstvenem slogu, ki komaj napol obrzdan in skoraj nepredelan vse bolj vdira tudi v novinarske sestavke in oddaje« (1985: 56).

7.1. Trpnik

Med glavnimi značilnostmi znanstvenega stila je umikanje prve osebe ednine, s konotacijo objektivnosti in nepristranosti. To se doseže predvsem z uporabo trpnika, ene od odlik znanstvenega stila. Primeri iz *Borbe*:

Poziv je sa zadovoljstvom prihvaćen. (Namesto bolj osebne: *taj i taj je poziv sa zadovoljstvom prihvatio.*)

Dve strane su konstatovale da je postignut novi napredak u razvoju ekonomske saradnje (Kdo je dosegel napredek?)

Dogovorno su utvrđeni osnove i principi za ostvarivanje zajedničke ekonomske politike u odnosu na ova sredstva informisanja (Kdo je vršilec dejanja?)

Podržane su i predložene izmene i dopune poslovnika Skupštine SFRJ i Saveznog veća, usvojen je predlog za donošenje zakona o određenim hartijama od vrednosti

Istaknuto je, takođe, da nema nikakvih razloga za formiranje nekih posebnih fondova pri samoupravnim interesnim zajednicama

Na sednici Komisije SIV za ekonomsku politiku precizirani su neposredni zadaci koje savezni organi moraju hitno izvršiti radi sprovođenja mera utvrđenih uz analizu o kretanju privrede na početku 1975 godine, koja je razmatrana i na poslednjem zasedanju skupštine

¹⁴ Tukaj je pomembno omeniti, da se ta lastnost pri Duški Klikovac imenuje *Kvaziznanstvenost, uporaba besed tujega izvira in trendovskih besed*. Ker pa ni zanesljivega načina, da odkrijemo, katere besede so v sedemdesetih letih bile trendovske, katere samo moderne, katere pa povsem običajne, smo to značilnost v skladu s tem preformulirali in prilagodili.

*Konstatovano je da je na skupštinskim sednicama u protekloj godini **razmatrano** oko 200 pitanja iz oblasti privrede*

***Istaknuta je** korisnost intenzivnih susreta predstavnika dveju zemalja na svim nivoima*

Tudi v *Delu* smo našli podobne primere:

*Prav tako je jasno da je potrebna za odločitve navadna večina in, da **se** na takih zborih delovnih ljudi **odloča** o vseh materialnih in konstitucionalnih vprašanjih. Posebej pa je važno to, da **je** na novo **opredeljen** odnos med proizvodnimi in trgovskimi organizacijami.*

*Veliko **je bilo storjeno** v izvozu, omejevanju izvoza in njegovem usklajevanju s plačilno bilanco in možnostmi, **povečale so se** devizne reserve, dinar **je stabiliziran** v mednarodnih plačilih.*

*Tako je v razpravi član izvršnega sveta SRS Štefan Korošec poudaril, da v osnutku zakona **ni** jasno in adekvatno **opredeljena** vloga tržišča in ekonomskih zakonitosti in oblikovanju cen. Osnutek zakona je pomanjkljiv v toliko, ker **niso** že v njem **izdelana** merila za oblikovanje cen proizvodov in storitev.*

*Kot razlog, zakaj njihovo znanje **ni** dovolj **izkoriščeno**, 35,70 odstotka anketirancev navaja, da »delo **ni** dobro **organizirano** in **koordinirano**«, 33,63 odstotka jih je mnenja, da »delo v podjetju **ni** dobro **razdeljeno**«, 31,16 odstotka jih pravi: »**Sem** preveč **obremenjen** z nestrokovnimi zadevami«, 28,87 odstotkov pa: »**Teamsko delo ni organizirano** na način, ki mi najbolj ustreza. « Najmanj, oziroma samo 23,67 odstotka pa je tistih, ki pravijo: »**Nisem** stimulativno **nagrajen**.«*

*V kolikor **je** položaj delavca v TOZD še **preobremenjen** z v bistvu mezdnimi primesmi, **se** to nujno **pokaže** tudi v celotnem reprodukcijskem procesu, kjer **je** delavec **odrinjen** od odločanja.*

Kot opaža Klajn, »v duhu 'učenega' izražanja se stavek popolnoma nepotrebno obremenjuje s tvorjenjem zapletenih izrazov z abstraktnimi samostalniki *odnos*, *funkcija* ipd. V zadnjih letih, na primer, je veznik *nego* skoraj izginil in se ga nadomešča z okornimi zvezami *u odnosu na* in *u poređenju sa*« (1982: 82). Na primer:

*U zaključcima je rečeno da marksistički centri ne mogu biti jedini nosioci odgovornosti idejno-političkog i marksističkog obrazovanja u udruženom radu, nego treba **da služe u funkciji društveno-političkih organizacija**, njihovih programa rada i zadataka (Bolje: da služe društveno-političkim organizacijama...)*

Takva politika omogočila je da se u drugom polугоđu ove godine njegov obim smanji u odnosu na stanje u istom periodu prošle godine (Namesto: da njegov obim bude manji nego u istom periodu prošle godine.)

Za ta pojav nismo našli sorodnih primerov v slovenskem *Delu*.

7.2. Uporaba prevzetih besed in strokovne terminologije

Kvaziznanstvenost dosežemo tudi z uporabo besed tujega izvora, o katerih smo že govorili v poglavju o evfemizmih. Pri evfemizmih je glavni namen uporabe prevzetih besed omilitev pomena domačih besed; ko govorimo o kvaziznanstvenosti pa mislimo na uporabo prevzetih besed, ki niso povsem znane ali zvenijo pretenciozno, oziroma pripadajo strokovni terminologiji določene znanosti. O tem, da je to bil eden izmed problemov tedanjega javnega jezika priča tudi dejstvo, da je 23.6.1975 tudi v sami *Borbi*, katere jezik tu obravnavamo, objavljen članek Ivana Klajna o besedah tujega izvora. Kot opaža Timotijević (1982: 90), »je osnovni vzrok prekomerne rabe prevzetih besed neznanje, nepoznavanje pravega, točnega pomena besed, po katerih se posega, prepričanje, da imajo te besede neko posebno vrednost, neki izjemni pomen, ki ga pravzaprav nimajo«. Po Danojliču, »je v prevzetih besedah okus učenosti, ceremonialnosti, konvencij. [...] Prevzete besede ustvarjajo privid teoretične podkovanosti in so zanesljiv znak poznavanja pravil igre. [...] Napačno uporabljene prevzete besede zamegljujejo že tako ali tako nejasne pojme in zveze« (Danojlić 1982: 40).

V članku »*Samoupravna slovenščina*« (1991: 194), vidi Toporišič razlog za uporabo tujih izrazov v »težnji po 'imenitnosti', češ: tako bo moje izražanje bolj znanstveno (scientno), zakaj kdo v eri znanosti ne bi hotel biti znanstvenik!« V *Slovenski slovnici* (2004: 25) Toporišič opaža, da v slovenskem časopisju »nekateri novinarji ne upoštevajo dovolj izobrazbene stopnje svojega občinstva in pišejo npr. o političnih, ali gospodarskih, ali pravnih zadevah prestrokovno (preveč tako, kot so slišali o tem govoriti strokovnjak strokovnjaku), ker ne znajo (ali mislijo, da ne morejo ali ne smejo) strokovega besedila predelati tako, da bi ga razumel tudi nestrokovnjak, oz. da bi bilo privlačno tudi za nestrokovnjaka«.

Poglejmo primere, v katerih so novinarji uporabljali prevzete in strokovne besede, ki jih povprečen bralec najbrž ni razumel. Sledijo najprej primeri iz *Borbe*.

*Pritom će se posebno voditi računa o pružanju podrške onima koji svojim izvozom postižu veće **neto-devizne efekte**, kao i racionalnoj i ekonomskoj opravdanoj i poželjnoj **supstituciji** uvoza.*

*Pri tom SIV ima u vidu rezultate postignute u spoljnotrgovinskoj razmeni posle donošenja sredinom godine poznatih mera koje su doprinele usklađivanju uvoza s **platno-bilansnim** mogućnostima zemlje.*

*Savezno izvršno veće utvrdiće konkretne uslove i instrumente spoljnotrgovinske razmene za 1976. godinu, koji treba da budu tako postavljeni da se u najvećoj mogućoj meri smanji **administrativna procedura** i otkloni **arbitriranje organa** uprave*

*Takva politika omogućila je da se u drugom polugođu ove godine ne samo **anulira** porast trgovinskog **deficita** iz prvog polugođa, nego i da se njegov obim za deset meseci ove godine smanji u odnosu na stanje u istom periodu prošle godine*

*Takođe je podvučena neophodnost ograničavanja prekomerne potrošnje koja po pravilu nalaže veću **emisiju** novca*

*u 1976. godini biće zadržan **sistem regresa i premije***

*delegati Saveznog veća i Veća republika i pokrajina saslušali su zajedno **ekspoze** koji je podneo predsednik Saveznog izvršnog veća dr Anton Vratuša*

Na koncu sledijo še primeri iz *Dela*:

*Za **premijo** na privarčevana sredstva se bodo lahko potegovali tudi tisti, ki svoje hiše **revitalizirajo**, v čemer je zajeta obnova ali zamenjava gradbenih **konstrukcij** ter **instalacij**.*

***Buržoazni pluralizem, anarholiberalizem, birokratski etatizem ter ultralevičarstvo** imajo tudi v Sloveniji nekaj **simpatizerjev** in **protagonistov**.*

*To je posledica nedavno uveljavljene **tehnokratske prakse** po **paternalističnih** načelih.*

*Počasnost, formalno obravnavanje in tudi različni odpori, ki se kažejo – vse to priča, da imamo še vedno opraviti s **tehnokratskimi, etatističnimi** in skupinsko-lastniškimi nazori kot tudi s silami ki takšne nazore zastopajo.*

*En od premikov se kaže tudi v tem, da je v **revirjih** vse več osnovnih organizacij, ki se ne zadovoljujejo več z nekimi splošnimi ugotovitvami...*

*Toda **recidive** takšnega ravnanja naj bi ravno odpravila nova, preobražena zbornica.*

*V razpravi je bilo omenjeno, da bo vprašanje obveznic uvrščeno na sejo sveta guvernerjev republiških Narodnih bank, na katerem naj bi razjasnili, ali gre za **emisijo** denarja ali ne.*

Z uporabo tujih besed birokrat torej želi pokazati, kako izobražen in moderen je. Na ta način svoje izražanje tudi ločuje od običajnega načina izražanja, in sicer v smeri intelektualizacije ali poslovnosti. Danojlić tudi opaža, da se »s takšno, preusmerjeno rabo tujih, pa tudi nekaterih domačih besed, omilijo določena neprijetna dejstva ali pa se jim pripisuje pomembnost, ki je na noben drug način ne bi mogle osvojiti« (Danojlić 1982: 41).

Sklep

V tej nalogi smo se ukvarjali s primerjalno socialno-jezikoslovno analizo birokratskega stila v času socializma v srbskem in slovenskem časopisu. To temo smo izbrali, ker mislimo, da so njeni rezultati lahko zanimiv pokazatelj družbeno-političnega stanja v Srbiji in Sloveniji tega časa. Kot primerno gradivo za takšno analizo srbskega jezika smo uporabili srbski časopis *Borba*, ki je bil medijsko sredstvo Komunistične partije Jugoslavije, oziroma Zveze komunistov Jugoslavije. Glede slovenščine pa smo se odločili za dva časopisa: *Ljudsko pravico*, ki je kot glasilo Komunistične partije v Sloveniji izhajala od leta 1934 do leta 1959, ter *Delo*, ki je bilo 1. maja 1959 ustanovljeno z združitvijo *Ljudske pravice* in *Slovenskega poročevalca*, glasila osvobodilne fronte.

Poleg slovenskega in srbskega socialističnega časopisja smo primerjali tudi dve različni obdobji tega časa: obdobje začetka socialističnega sistema v Jugoslaviji (1944–1947) ter poznejše obdobje, v katerem je imel socializem v Jugoslaviji za seboj že več desetletij (1974–1979). Razlog za takšno primerjavo je dejstvo, da smo med analizo opazili, da se jezika teh dveh podobdobjij socializma zelo razlikujeta.

V jeziku prvega obdobja, ki smo ga analizirali, ko se komunistična partija še ni soočala z realnimi gospodarskimi in političnimi težavami, (skorajda) ni sledov birokratizacije jezika. Kot tri glavne značilnosti tega obdobja smo navedli enostavnost, ideološkost in čustvenost, ki smo jih ilustrirali z ustreznimi primeri iz *Borbe* in *Ljudske pravice*.

V drugem obdobju (1974–1979), ko sta bili ekonomska in politična situacija precej bolj zapleteni, je opazna izjemno močna birokratiziranost političnega jezika. Takšen jezik so novinarji prenašali tudi v časopisje. Zato smo jezik tega obdobja analizirali glede na klasifikacijo značilnosti birokratskega stila, ki jo je sestavila Duška Klikovac. Te značilnosti (za katere smo tudi navedli niz primerov) so: nominalnost, splošnost, nedoločenost, eksplicitnost, evfemizmi, presežek besed, kvaziznanstvenost in uporaba besed tujega izvora.

Po končani analizi smo prišli do sklepa, da je, s pomočjo različnih slovničnih in leksičnih sredstev, jezik novinarjev v drugem raziskanem podobdobju postal močno birokratiziran. Birokratizacija se je najprej odvijala v srbskem (srbohrvaškem) jeziku, saj je ta bil, kljub uradni enakopravnosti vseh jezikov narodnosti Jugoslavije, prevladujoč jezik v SFRJ – na njem so nastajali zakonodajni akti, ki so se potem prevajali, med drugim tudi v slovenščino. Jezik politične birokracije se je potem zaradi nezadostne zavzetosti ter avtocenzure novinarjev preselil tudi v jezik medijev, in sicer najprej v Srbiji. Kot opažajo slovenski jezikoslovci, je bil tudi jezik slovenskega novinarstva pod vplivom srbskega, saj je v veliki meri nastajal s prevajanjem novic srbskih novinarskih agencij v slovenščino. Tudi naša analiza je pokazala, tako v srbskem, kot tudi v slovenskem novinarskem jeziku močno birokratiziranost, čeprav je v srbsčini vendarle nekoliko močnejša – za nekaj mehanizmov birokratizacije namreč nismo našli primerov v slovenščini – to seveda ne pomeni, da takšnih primerov v *Delu* sploh ni, jih je pa, če sploh obstajajo, veliko manj kot v *Borbi*.

Jezik ima v svoji birokratski manifestaciji več ciljev. Prvič, njegov namen je označiti družbeni status in moč pošiljatelja, ter njegovo pripadnost družbi razsvetljenih. Birokrat lahko potem s pomočjo različnih jezikovih sredstev resnico prikaže tako, kakor si on želi, in ne tako, kot pravzaprav je, kar pogosto rezultira s skrivanjem resnice in pomembnih informacij. Nadalje, ta jezik služi tudi kot kritje, saj se s pomočjo njega birokrat ograjuje od odgovornosti in se skriva od možne kritike. Prav tako lahko z različnimi evfemističnimi sredstvi birokrat sporoči slabo novico, ne da bi bralci to opazili. Nazadnje, s pomočjo tega stila se politiki lahko predstavijo kot izobraženi, kompetentni in odgovorni, čeprav to mogoče niti niso. Zaradi vsega tega namen tega jezika ni komunikacijski, temveč ritualno-ideološki.

Literatura:

Brajović, Petar in dr. (1978). *Ratne prekretnice*. Beograd: Politika.

Bugarski, Ranko (1986). *Jezik u društvu*. Beograd: Prosveta.

Bugarski, Ranko (1994). *Jezik od mira do rata*. Beograd: Beogradski krug.

Čalić, Mari-Žanin (2013). *Istorija Jugoslavije u 20. veku*. Beograd: Clio.

Danojlić, Milovan (1979). *Muka s rečima*. Beograd: Nezavisna izdanja.

Danojlić, Milovan (1982). Pisac i jezik, v: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], 253–259, Beograd: Prosvetni pregled.

Dular, Janez (1974a), Zvrstnost slovenskega publicističnega jezika, v: *X. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 1.–13. julija 1974. Predavanja*, 41–52, Ljubljana: Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta – Oddelek za slovanske jezike in književnost.

Dular, Janez (1974b), Zvrstnost slovenskega jezika, v: *Slovenski jezik, literatura in kultura – Informativni zbornik*, 57–74, Ljubljana.

Dular, Janez in Fras, Slavko (1983). Poročilo delovne skupine Slovenščina v množičnih občilih, v: *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku. Portorož 14. in 15. maja 1979*, ur. Breda Pogorelec. Ljubljana: Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.

Dular, Janez (1985). Teoretična izhodišča, v: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Danilo Domanjko, Ljubljana: Delavska enotnost.

Đukanović, Maja i Kovačević, Borko (2010). Srpski i slovenački jezik – razvoj kontrastivnih proučavanja, v: *Kontrastivna proučavanja srpskog jezika: pravci i rezultati*, knj. 1. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje jezika i književnosti.

Đukanović, Maja (2007). *Termin nedoločni zaimki v slovenščini in srbščini*, v: Simpozij Obdobja 24, str. 445–456, Ljubljana.

Enciklopedija Slovenije (1987–2002). Ljubljana: Mladinska knjiga.

France Forstnerič (1985). Novinarjeva zavezanost bralcem in virom informacij v samoupravni ureditvi iz izraznega stališča, v: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Danilo Domanjko, Ljubljana: Delavska enotnost.

Flis, Drago (1985). Jezik kot sprevernjena zavest, v: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Danilo Domanjko, Ljubljana: Delavska enotnost

Gjurin, Velimir (1991). *Slovenščina zdaj!* Ljubljana: Art agencija.

Herman, Bogdana – Jogan, Savin – Pogorelec, Breda (1983). Slovenski jezik v političnem življenju, v zakonodaji, upravi in sodstvu, v: *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku. Portorož 14. in 15. maja 1979*, ur. Breda Pogorelec. Ljubljana: Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.

Ivas, Ivan (1984). Politički žargon. *Kulturni radnik*, XXXVII (4), 151–172.

Kalin Golob, Monika (2004). Moč jezika – izbor dejstev in besed, v: *Teorija in praksa*, št. 3–4, str. 703–711. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Klajn, Ivan (1991). Izbor reči i obrta; Značenje reči, v: *Jezički priručnik* [zbornik], 145–184, 185–199. Beograd: Radio-televizija Beograd.

Klajn, Ivan (2007). *Ispeci pa reci*. Novi Sad: Prometej.

Klikovac, Duška (1997). Jedna stilska vežba: govorite li birokratski?, v: *Jezik danas*, Novi Sad, br. 3, str.17–21.

Klikovac, Duška (2001). O birokratizaciji srpskog jezika, v: *Naš jezik*, Beograd, knj. XXXIV, br. 1–2, str. 85–110.

Koprivc, Jak (1985). Birokratsčina ni otrok samoupravljanja, v: *Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odlomkov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja)*, ur. Danilo Domanjko, Ljubljana: Delavska enotnost.

Korošec, Tomo (1998). *Stilistika slovenskega poročevalstva*, Ljubljana: Kmečki glas.

Kovačević, Borko – Đukanović, Maja – Panić Cerovski Natalija (2011). *O nekaterih značilnostih udeleženskih ulog pri izglagolskih samostalnikih v srbščini in slovenščini*, v: S. Kranjc (ur.), *Meddisciplinarost v slovenistiki (Simpozij Obdobja 30)*, 259–264. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Kržišnik, Erika – Smolić, Marija – Utroša, Mojca – Pogorelec, Breda (1983). Jezik v gospodarstvu, v: *Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku*. Ljubljana: Republiška konferenca SZDL Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.

Lukić, Radomir D. (1982). Jezik u pravu, v: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], 99–103, Beograd: Prosvetni pregled.

Mladenov, Marin (1980). *Novinarska stilistika*, Beograd: Naučna knjiga.

- Moder, Janko (1984). *Jezikovno razsodišče 1980–1982*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Radovanović, Milorad (1977). Dekomponovanje predikata (na primerima iz srpskohrvatskog jezika), v: *Južnoslovenski filolog*, XXXIII, 53–78.
- Ratković, Marina (1988). *Lingvistička analiza političkog jezika (u dokumentima 13. kongresa SKJ)*. Neobjavljena magistrska naloga, Filološki fakultet, Beograd.
- Savić, Angelina (1982). Jezik naš svagdašnji, v: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], 185–191, Beograd: Prosvetni pregled.
- Simić, Radoje (1996). *Politički diskurs (inflacija reči u samoupravnom društvu SFRJ i jezička prifilaksa)*. Beograd: MX »Aktuel«.
- Stabej, Marko (2010). *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Škiljan, Dubravko (1987). Mehanizmi konstituiranja političkog iskaza, v: *Jezik politike* [zbornik], 155–171. Zagreb: Centar za idejno-teorijski rad GKSKH Zagreb.
- Škiljan, Dubravko (1989). *Lingvistika svakodnevice*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Timotijević, Kosta (1982). Odnos prema tuđicama, v: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], 89–93, Beograd: Prosvetni pregled.
- Toporišič, Jože (1981). *Dinamika razvoja slovenskega knjižnega jezika*, v: *Jezik in slovstvo*, letnik 26, številka 6, 193–199, Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Toporišič, Jože (1991). *Družbenost slovenskega jezika. Sociolingvistična razpravljanja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Toporišič, Jože (2004). *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Toporišič, Jože (2007). *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.
- Trnavčević, Zaharije (1982). Mimikrija u javnom govoru izabranih, v: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], 125–127. Beograd: Prosvetni pregled.
- Vitošević, Dragiša (1982). Ispozaboravljasmo se!, v: *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture* [zbornik], 19–24, Beograd: Prosvetni pregled.
- Vuković, Branko (1997). *Naše jezičke boljke*. Podgorica: Pokret dd.